

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УГОРСЬКОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Реєстраційний номер: 4

Дата реєстрації: 19.06.2023

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему: **«УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКІ МІЖДЕРЖАВНІ ВІДНОСИНИ
1991-2019 РР. УГОРСЬКИЙ ПОГЛЯД»**

Виконала студентка IV курсу
спеціальність: 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»
Шімон Домініка

Керівник: ст. викл. Даруда Жужанна
Федорівна
Рецензент: проф. Бачо Р. Й.

Додаток до записки
Л. Зубанюк
19.06.2023 р.

м. Ужгород – 2023 р.

UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM
ÁLLAMI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNY
UKRÁN-MAGYAR OKTATÁSI-TUDOMÁNYOS INTÉZET
MAGYAR TÖRTÉNELEM ÉS EURÓPAI INTEGRÁCIÓ TANSZÉK

BACCALAUREUSI MUNKA

**Téma: UKRÁN-MAGYAR ÁLLAMKÖZI KAPCSOLATOK MAGYAR
SZEMMEL 1991– 2019 KÖZÖTT**

Simon Dominika

IV. évfolyamos hallgató

Szakirány: 291 „Nemzetközi kapcsolatok,
társadalmi kommunikáció, regionális
stúdiumok”

Tudományos vezető: Daruda Zsuzsanna,
adjunktus

Recenzens: Bacsó Róbert,
professzor

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	4
I. FEJEZET UKRÁN - MAGYAR KAPCSOLATOK KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSE.....	9
1.1. A két ország rövid bemutatása.....	9
1.2. Az ukrán–magyar kapcsolatokról.....	11
1.3. Az ukrán- magyar kapcsolatok első szakasza.....	14
1.4. A két ország kapcsolatának második szakasza.....	17
1.4.1. Ukrajna gazdasági helyzetének szerepe a külkapcsolatban.....	22
II. FEJEZET UKRAJNA ÉS MAGYARORSZÁG DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATÁNAK ALAKULÁSA A NARANCSOS FORRADALOMTÓL NAPJAINKIG.....	25
2.1. A két ország kapcsolatának harmadik szakasza.....	25
2.2. Az ukrán–magyar kapcsolatok negyedik szakasza és a nyelvtörvény kérdésköre.....	32
2.2.1.A nyelvpolitika helyzete Ukrajnában.....	35
III. FEJEZET MAGYAR SZEMMEL AZ UKRÁN-MAGYAR KAPCSOLATOK BEMUTATÁSA A PROMINENS SZEMÉLYEK VÉLEMÉNYE ALAPJÁN.....	42
3.1. Az ukrán – magyar kapcsolatok kezdetének jellemzése a vélemények alapján.....	42
3.2. A két ország kapcsolatának alakulása 2014-es évig.....	45
3.3. Mi történt 2014 után a prominens személyek véleménye alapján?.....	48
3.4. Magyarország támogatása és segítségnyújtása 1991-től 2019-ig.....	50
3.5. Javaslatok az ukrán-magyar kapcsolatok javítása érdekében.....	54
KÖVETKEZTETÉSEK.....	58
FELHASZNÁLT FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK.....	62
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE.....	71
MELLÉKLETEK.....	72
ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE.....	74

BEVEZETÉS

A szakdolgozatomban az ukrán–magyar államközi kapcsolatokat vizsgáltam a legfőként a magyar szemszögből. Munkám **aktualitása** több aspektusból magyarázható. Egyrészt, Ukrajna függetlenségének első pillanataitól prioritásként kezelte a jószomszédi viszonyok kialakítását minden határmenti ország kivétele nélkül. Azt a tényt szem előtt tartva, hogy a szomszédos országok képezik a legközelebbi külpolitikai környezetet, és közvetlenül a sikeres együttműködésüktől függ a béke és a stabilitás. Kiemelt fontosságot élvez ebből adódóan Ukrajna és Magyarország kétoldalú, szomszédi kapcsolata, mivel az országunk önállósodásától kezdve a mai napig fontos gazdasági-geopolitikai partnernek számít. Ukrajna és Magyarország a Közép- és Kelet- Európa régiói országaihoz tartoznak. A biztonság terén szorosan összekötik közös érdekeik a szó széles értelmében – a haditól az ökológiáig. Mind két ország gazdasági fejlődésében jelentős szerepet játszik a bekapcsolódás az európai közlekedési folyosók hálózatába (gépkocsipályák, vasutak és víziutak). A dolgozat másik fontos eleme a Kárpátalján élő – 2001-es népszámlálás adatai alapján meghatározott [43] – százötvenezer magyar kisebbség, akik helyzete mélyen függ a két ország diplomáciai kapcsolatának minőségétől.

Kronológiai szempontból Ukrajna függetlenségétől 1991-től 2019-ig terjed ki a dolgozatomban kutatóm, hatásköre, néhol a – hiányosság kételyét elkerülve – megemlítve a függetlenedés időszakát 1989-90-es éveket. Ukrajna szuverén állammá válásától kezdve számos találkozót és együttműködést tartunk számon Magyarországgal, mely befolyásolta Ukrajna fejlődését és esetleges politikai lépéseit.

A **dolgozat földrajzi keretei** Magyarország és Ukrajna területére terjednek ki. Különösen kiemelve Kárpátalját, mint határmenti régiót, amelyek fontos eleme a határon átnyúló együttműködésnek és az itt élő magyar kisebbségnek.

A munkám célja – elemezni primer és szekunder kutatás segítségével Ukrajna és Magyarország kapcsolatát 1991-től teljesen 2019-ig, nem érintve a jelenlegi az orosz-ukrán háborús helyzetet. Mélyinterjúk kutatás során a prominens személyek (akár szubjektív) véleménye alapján feltárni a két állam bilaterális kapcsolatában rejlő pozitív és negatív tényezőket időszávosan.

Feladataim közzé tartozott a kapcsolatok fejlődésének és kiépítésének bemutatása, illetve a kezdetekben egyre szorosabban alakuló ukrán–magyar bilaterális együttműködések felvázolása. Kiemelt feladatként kezeltem a két ország között kialakult feszült államközi helyzet okának feltárását és a kapcsolatok javítására irányuló javaslataim felsorakoztatását a kutatási eredményeimből fakadóan. Összességében munkában 4 kérdést tárgyaltam:

1. Hogyan kezdődött a két állam kapcsolata Ukrajna függetlenedésekor?
2. Hogyan alakult az ukrán–magyar viszony?
3. Mikor és hogyan távolodott el a két ország diplomáciai kapcsolata?
4. Mi a megoldás a kapcsolatok helyrehozása érdekében?

A megfogalmazott cél és feladatok elérése érdekében kvalitatív kutatást végeztem primer és szekunder módszerek együttes alkalmazásával. A kapott eredményeket feldolgoztam, amelyet kiegészítettem egyéni empirikus gondolataimmal. A munkában kiemelt szerepet kapott a szekunder kutatás, mely a szakirodalmi áttekintést képezte és segítségével sikerült felvázolni az ukrán–magyar kapcsolatok alakulását, szakaszait, fontosabb együttműködéseit és történéseit. Legfontosabb szekunder forrásaim: Fedinec Csilla 2012-es írása: *Ukrajna helye Európában és magyar-ukrán kapcsolatok két évtizede*, Ferenc Csilla – Font Márta – Szakál Imre – Varga Beáta 2021 –es munkája; *Ukrajna története: régiók, identitás, államiság* [17]. Süli-Zakar István: *Közös múltunk-közös jövőnk együtt Európáért* 2014-es írása, illetve nyelvpolitika szempontjából prof. dr. Cserniczkó István munkái 2016-tól 2020-ig. Bocskor Andrea *Alapelvek az ukrán-magyarság kérdéséhez és a magyar múlt ukrán*

megítéléséhez 1991-2011 [5] és a *Kultúrdiplomácia és nemzetkép. A magyar–ukrán diplomáciai és kultúrdiplomáciai kapcsolatok jellemzői* [6] fontos információ forrásként szolgálnak, mivel a nemzetek közötti kölcsönös képalkotás meghatározó tényezője a kétoldalú diplomáciai kapcsolatok kiépítésének. Elengedhetetlen internetes forrás biztosított számomra az Ukrajna Magyarországi Nagykövetségének [57] oldala illetve Ukrajna Törvényei 1989-től 2019-ig [38].

A primer kutatás az ukrán-magyar kapcsolatok vizsgálatát irányozta meg magyar szemszögből és annak fókuszában a 1991 – 2019-es évek diplomáciai helyzete állt. Kiemelt hangsúlyt kapva az időrendi szegmentálások: Ukrajna elnökei szempontjából, majd Magyarország államfőinek tevékenységét figyelembevéve. A kutatás során több mélyinterjú lefolytatására is sor került a bilaterális kapcsolatokban érintett és azt meghatározó prominens személyekkel. Az alanyok kiválasztása a témavezető tanárommal 2 tényezőn alapult: az adott prominens személy vezető pozíciót tölt/töltött be a magyar kisebbség szempontjából és/vagy magas szaktudással rendelkezik az ukrán-magyar kapcsolatok kérdéskörben. A mélyinterjúk 2023-ban zajlottak, ahol megegyező kérdéssorozatot kaptak az alanyok (1. számú melléklet). Felhasználtam a 2021-2022-ben készített interjúk szövegeit is (összefésülve a frissekkel). Ezek adták az alapját a XXXVI-ik OTDK-ra benyújtott dolgozatomnak, amely az idegenforgalom fejlesztésével foglalkozott elsőként, viszont érintettünk olyan kérelmköröket is, amelyek a két állam bilaterális kapcsolatát körvonalazta. A 2021-2022-es évben lefolytatott interjú alanyai a következő személyek voltak¹:

- Barta József – a Kárpátaljai Megyei Tanács volt első elnökhelyettese a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség alelnöke (2021);
- Böszörményi-Nagy Gergely – 2010-12-között a Magyar Kormány EU kommunikációs vezetője, jelenleg az innovációért felelős Desing Terminal tulajdonosa (2022);

¹ A prominens személyek titulusa az interjú lefolytatásának időszakában betöltött pozíciójukat jelöli.

- Buhalja József – Magyarország Ungvári Főkonzulátusának főkonzulja (2015. szeptember – 2021. júniusa) (2021);
- dr. Fodor Gyula – a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola nemzetközi kapcsolatokért felelős rektorhelyettese (2021);
- dr. Grezsa István – a Kárpátalja fejlesztéséért és a Kárpát-medencei óvodafejlesztési programért felelős miniszteri biztos (2020. július 1. napjától 2022. június 30-ig) (2022);
- Petruska István – Kárpátaljai Megyei Állami Adminisztráció helyettes vezetője (2020. december - 2022. február) (2021);
- Tóth Miklós Beregszászi járás képviselője (2021).

A 2023-ban készült – célzottan a szakdolgozatom értető kérdéseket tartalmazó – interjúalanyok névsora:

- Bacskai József – Magyarország Ungvári Főkonzulátusának főkonzulja (2023);
- Dobsa István – a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Ifjúsági Szervezetének elnöke (2023);
- Dr. Brenzovics László – politikus, volt parlamenti képviselő, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elnöke (2023);
- Dr. Gyebnár István – Magyarország Beregszászi Konzulátusának elsőbeosztott konzulja (2023);
- Dr. Tóth Mihály – alkotmányjogász, volt parlamenti képviselő, az UMDSZ tiszteletbeli elnöke (2023);
- Márfi Krisztina – Kelet-európai kapcsolatok Főosztályának főosztályvezetője (2023).
- Stifter Ádám – keleti kapcsolatok fejlesztéséért felelős helyettes államtitkár (2023).

A prominens személyek megegyező kérdéssorozatot kaptak, viszont a kötetlen lekérdezés során meglehetőleg szerteágazó válaszok születtek. Számos kérdésben egyöntetű feleletek érkeztek, viszont találunk olyan pontokat is, ahol

teljesen eltérő nézőpontok keletkeztek. A sajátos válaszok által váltak egyediékké az eredmények. A mélyinterjúk során elhangzott gondolatokat hangrögzítő segítségével rögzítettem, majd Word dokumentumban felgépeltem azokat és nagyrésztét számszerűsítettem, majd összesítettem.

A kapcsoltok bemutatása magyar szemszögből leginkább a primer kutatás eredményeit érinti. A szekunder kutatás során az ukrán-magyar társadalmi, diplomáciai és gazdasági szempontokat céloztam meg. Napjainkban a média elég fals és rossz képet fest a két ország kapcsolatáról, Ukrajnában élő kisebbségként utána szerettem volna járni elsősorban magyar oldalról, mik a nézőpontok. *A munkám folytatásaként* az ukrán prominens személyek véleményét szeretném kikérni, majd összehasonlítani a baccalaureusi szakdolgozatom eredményeivel. Fontos megjegyezni, hogy a mélyinterjúk lekérdezéseknél is fennáll a hamis információk közlése vagy az elfogultság egy adott témával illetően, így mértékkel és óvatossággal érdemes kezelni a véleményeket.

A **munkám szerkezetét** tekintve három fejezéből épül fel: bevezetésből, három fejezetből, következtetésből és a felhasznált forrás- és irodalom jegyzékből áll. Az I. fejezet. Ukrajna és Magyarország bilaterális kapcsolatának kialakulását és fejlődését tárgyalja. Míg a II. fejezet az ukrán-magyar kapcsolatok harmadik és negyedik szakaszát foglalja össze, egészen 2019-ig, kitérve a nyelvpolitikának alakulására és annak magyar kapcsolatra való hatására. A III. fejezet a prominens személyek összegzett véleményét tartalmazza, a primer kutatás nagy része egyöntetű válaszokat eredményezett. Lényege a magyar nézőpont és a történelmi események felsorakoztatása szakemberek véleménye alapján. Végül a következtetésben egy összegzés található a kutatásom során feltárt eredményekről.

I. FEJEZET

UKRÁN - MAGYAR KAPCSOLATOK KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSE

I.1. A két ország rövid bemutatása

Ukrajna egy kelet-európai ország, államformáját tekintve köztársaság. Keletről és északkeletről Oroszország, északnyugatról Fehéroroszország, nyugatról Lengyelország, Szlovákia és Magyarország, délnyugatról Románia és Moldova, délről pedig a Fekete-tenger és az Azovi-tenger határolja. Fővárosa és egyben a legnépesebb városa Kijev. Oroszország után a több mint 603 ezer km² területével Európa második legnagyobb méretű államaként tartják nyilván [25]. A hivatalos nyelve az ukrán.

1991-ig a Szovjetunió tagállama volt. A Szovjetunió felbomlása után visszaszerezte önállóságát, majd lemondott a területén tárolt szovjet nukleáris fegyverekről. Cserébe Oroszország, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia az 1994-es úgynevezett *budapesti memorandummal* garantálta az ország függetlenségét és területi egységét [52].

Európa egyik legszegényebb országaként ismert, amely magas szegénységi aránnyal és komoly korrupcióval küzd. Ugyanakkor hatalmas termékeny mezőgazdasági területeinek köszönhetően világszinten is vezető gabonaexportőr ország. A Világbank becslése alapján népessége 2021-ben meghaladta 41 millió főt [58].

2014-ben egy olyan regionális népszavazás után, amelyet nem ismert el a nemzetközi közösség, Oroszország annektálta a Krím-félszigetet. Ezután az események során kelet-ukrajnai konfliktus alakult ki, ami 2022. február 24-én Ukrajna elleni háborúvá eszkalálódott. Ukrajna 2022-től az Európai Unió jelölttagja, és hivatalosan is benyújtotta csatlakozási kérelmét a NATO-hoz 2022. szeptember 30-án [48].

A szomszédos Magyarország a közép-európai államokhoz sorolható, államformáját tekintve parlamentáris köztársaság 1989-óta. Északról Szlovákia, északkeletről Ukrajna, keletről és délkeletről Románia, délről Szerbia és

Horvátország, délnyugatról Szlovénia, nyugatról pedig Ausztria határolja. Népessége a 21. században 10 millió alá csökkent. Hivatalos nyelve a magyar. Fővárosa és legnépesebb városa Budapest. Területe több mint 93 ezer km² [21].

1. ábra

Magyarország és Ukrajna földrajzi elhelyezkedése

Forrás: Saját szerk. 2023.

Az aktuális területi határai nagyjából megegyeznek az 1920-ban, az első világháborút lezáró trianoni békeszerződéssel meghatározottakkal. Ennek következtében az ország elvesztette területének mintegy 71%-át, valamint lakosságának közel 58%-át [33].

A nemzetgazdaság vezető ágazata a szolgáltatási szféra, s ezen belül is az ingatlanügyletek és a gazdasági szolgáltatások a legfontosabbak. Magyarország 2004-ben csatlakozott az Európai Unióhoz és a schengeni övezet tagja lett, azonban nem része az euróövezetnek, és továbbra is a magyar forint használatos nemzeti valutaként. Magyarország továbbra is tagja az Európa Tanácsnak (1990-től), az EBESZ-nek (1973-tól), a CEI-nek (1989-től), a budapesti székhelyű

Duna Bizottságnak (1948-tól), valamint a WTO-nak, az IMF-nek (1989 és 1982 óta), az OECD-nek (1996 óta) és más nemzetközi és regionális szervezeteknek.

A regionális csoportok között kiemelt jelentőséggel bír Magyarország számára a Visegrádi Négyek, amelyet Lengyelország, Szlovákia, Magyarország és Csehország hozott létre 1991-ben. Magyarország atomsemleges ország [57].

A két ország határhossza 2246 km. Magyarország fontos helyet foglal el Ukrajna kereskedelmi partnerei között. Ukrajna külkereskedelmi forgalma Magyarországgal Ukrajna teljes külkereskedelmének 2,5%-a.

1.2. Az ukrán–magyar kapcsolatokról

Az ukrán-magyar kapcsolatok története több évezredes gyökerekkel rendelkezik, legalábbis az 896-ban történt eseményekhez köthető, amikor hét törzs Árpád vezetésével érkezett a mai Magyarország területére, áthaladva a mai Ukrajna területén. Ezt az időszakot és a jelenkort is jól szimbolizálja a magyarok honfoglalásának emlékműve a Vereckei-hágón, Kárpátalján [24].

Az újkori ukrán kétoldalú diplomácia története Magyarországtól veszi kezdetét. Az elmúlt időben – ami gyakorlatilag több mint harminc év – az ukrán-magyar diplomáciában voltak időszakok, amikor aktív együttműködés zajlott, és volt és jelenleg tart is, amikor jelentősen csökkent a politikai párbeszéd. De eközben mindig megmaradt az érdeklődés egymás iránt, az akarat építeni a kölcsönösen hasznos jószomszédi viszonyokat [57].

A szakdolgozatom Ukrajna függetlenségétől követő időszakot vizsgálja, de fontos megjegyezni, hogy a függetlenedés időszaka hosszadalmas volt. Oroszország már 1990 júniusában deklarálta szuverenitását, majd ezt követően a többi volt szovjet tagállam is megnyilvánította hasonló céljait, de a Szovjetunió népképviselőinek IV. kongresszusa elvetette ezeket az autonómia irányába mutató törekvéseket, inkább arra szólítottak fel, hogy frissítsék fel a szövetségi szerződést, bizonyos módosítások és fontolgatások mellett őrizzék meg a korábbi rendszert [17]. Amikor Ukrajna (akkoriban az Ukrán Szovjet Szocialista

Köztársaság) lehetőséget kapott a külpolitikai kapcsolatok létesítésére, nagy nyitottságot produkált, megkezdte a tárgyalásait a szomszédos országokkal, így a vizsgált időszak előtti dátumokat sem lehet kihagyni, mivel egyes 1991-es eseményeket nem tudnánk megmagyarázni.

Ukrajnának függetlenségének első pillanataitól – 1991. augusztus 29-től – nagyon fontos volt, hogy baráti, jószomszédi viszonyokba kerüljön minden határmenti országgal kivétel nélkül. Abban az időben az ilyen jellegű együttműködéshez Magyarország, Lengyelország és Kanada volt a legnyitottabb fél. A magyar hozzáállás a következő tényekkel magyarátható: Magyarország hosszú időn át szenvedett keleti szomszédjától, azaz a Szovjet Uniótól. Ezért, amikor megjelent a remény, hogy a keleti határon a birodalmat felváltja Ukrajna, egy olyan ország, amely a demokratikus, Európa iránti fejlődési utat választja, akkor, természetesen, Magyarország mindent megtett azért, hogy a remény valója váljon [50].

Régóta tudjuk, hogy a történelmet, és különösen azt a történelmet, amely a társadalom történeti tudatát alakítja, nem kizárólag, sőt, nem is elsősorban szaktörténészek írják. Az emlékezet, különösen a nemzet közös emlékezetének fenntartása, reprodukciója és adott helyzetekben annak átalakítása politikai kérdés, amit általában az állam – a nemzetállam – tart ellenőrzése alatt. Az akkori politikusok úgy látták, hogy a modern Európa kialakulásának helyzetében nincs értelme abban reménykedni, hogy Magyarország visszakapja azokat a területeket, amelyeket a Trianoni békeszerződés aláírása után veszített el. Így a magyar nemzet egyesülésének csak egy módját látták – *a nyelvi, kulturális egyesülés, amelynek alapja a néphagyományok megőrzése*. Ezért Ukrajnát, amelynek területén közel 150 ezer magyar él a legutóbbi hivatalos népszámlálás adatai alapján [27], olyan országnak jelölték ki, ahol megvannak a feltételek a magyarok szellemi egyesülésére. Ukrajnával írták alá a magyarok a Nemzeti Kisebbségek Jogai Biztosításáról szóló Nyilatkozatot és megalapították az

Ukrán-Magyar Kormányközi Vegyes Bizottságot [43], amely a nemzeti kisebbségek jogai biztosításával foglalkozik.

Mint Ukrajna, Magyarország is posztszocialista ország, mind kettő fő céljuknak a piacgazdálkodás elvein működő demokratikus társadalom felépítését tűzték ki. Természetesen, a közös cél jó alapja volt az együttműködésnek. Továbbá mind két ország bejelentette az európai és euróatlanti struktúrákba való integrációs szándékait. Magyarország ezeket a szándékokat megvalósította. Geopolitikai tényező a szomszédos Ukrajna és Magyarország a Közép- és Kelet-Európa régiói országaihoz tartoznak. A biztonság terén szorosan összekötik közös érdekeik a szó széles értelmében – a haditól az ökológiáig. Mind két ország gazdasági fejlődésében jelentős szerepet játszik a bekapcsolódás az európai közlekedési folyosók hálózatába (gépkocsipályák, vasutak és víziutak). A szocialista korszakban a két ország gazdaságai eléggé összefüggtek. És hiába orientálódott át a KGST feloszlása után Magyarország az európai országokkal való gazdasági együttműködésre, Ukrajna továbbra is megmaradt a magyarok számára vonzó partnerként. Hagyományosan fejlődött a határmenti területek együttműködése [13].

Ezeknek meg más tényezőknek, a két ország közös megfontolt, koordinált és célirányos külpolitikai cselekedeteinek köszönhetően Ukrajnának és Magyarországnak a 90-es évek során sikerült megteremteni a kölcsönösen hasznos partnerség és jószomszédi viszonyok egységes rendszerének az alapját. Magyar Köztársaság Országgyűlése a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédság és az együttműködés alapjairól Kijevben, az 1991. december 6. aláírt Szerződést törvényesen kihirdet (a Szerződés megerősítő okiratainak kicserélésére Budapesten, 1993. június 16-án került sor, és ezen a napon a Szerződés hatályba lépett. A Szerződés 17. cikkében feltüntetett „Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán SZSZK együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén” című dokumentum és az ahhoz csatolt „Jegyzőkönyv” a Szerződés törvénnyel való kihirdetésével egyidejűleg

kerül közzétételre). Ez a rendszer felöleli az ukrán-magyar együttműködés egészét kivétel nélkül minden terén, és megvalósítására kidolgoztak egy hatékony mechanizmust, amely koordinálja a két ország tevékenységét mind kétoldali, úgy nemzetközi szinten is [41].

Az ukrán–magyar kapcsolatok újkori történelmének kialakulása a nemzetközi kapcsolatok rendszerének jelentős átépítésével kapcsolatos, amelynek meghatározó geostratégiai tényezője lett a Szovjetunió szétesése. Általában a két ország közötti kapcsolatok alakulása és fejlődése mindig azon feladatok összeégésén múlt, amelyeket egy bizonyos időszakban az élet Ukrajna és Magyarország elé állított. Ezen kritériumok alapján az ukrán-magyar viszonyok fejlődésének modern történelmében a több periódusa van, amelyeket lejjebb olvasva figyelhetünk meg.

Az ukrán–magyar diplomáciai kapcsolatokat 4 szakaszra osztanám a prominens személyek véleményére alapozva. Elsőként a két ország közti bilaterális kapcsolat kezdetét és elindulást nevezném meg, másodikként az indulástól a 2000-es évek elejéig terjedő időszakot, harmadiknak a narancsos forradalomtól teljesen a Majdan téri konfliktusig tekintem, míg negyedikként Porosenkó elnökségétől indult korszakot.

1.3. Az ukrán- magyar kapcsolatok első szakasza

1989. közepe – 1992. március 24. közti időszak meghatározó, mivel ez az időintervallum azzal volt kapcsolatban, hogy Magyarországot nagyon érdekelte Ukrajna állami szuverenitásának megszerzése. Az ukrán-magyar kapcsolatok kialakulásának története 1989. végétől veszi kezdetét, amikor Magyarországra megérkezett egy ukrán küldöttség J.Olenenkóval, az USZSZK művelődési miniszterének az élén. A látogatás során a mai Ukrajna történelmében először írtak alá a két ország közötti együttműködésről szóló jegyzőkönyvet a művelődés terén [17].

1990. augusztusában Budapestre érkezett az Ukrajnai Külügyminisztérium küldöttsége A.M.Zlenkóval az élén. Az ukrán küldöttséget Magyarországon magas szinten fogadták. A küldöttséget Göncz Árpád államelnök, Antal József miniszterelnök, Jeszenszki Géza külpolitikai miniszter fogadta. A magyarok már akkor bebizonyították, hogy támogatják Ukrajna törekvéseit a függetlenségre és szuverenitásra és minden nemű segítséget készek megadni ezen a téren [44].

1990. szeptemberében Ukrajnában hivatalos látogatást tett Göncz Árpád, Magyarország elnöke. A szomszédos ország elnökének ez célirányos látogatása volt Ukrajnába. A tárgyalások az ukrán vezetőséggel és képviselőivel baráti konstruktív légkörben zajlottak.

Az ukrán-magyar kétoldalú kapcsolatokat jelentősen előre vitte Leonyid Makarovics Kravcsuk az USZSZK Legfelsőbb Tanácsa elnökének látogatása Magyarországra (1991.május 30. – 1992. június 01. között), amelynek során kilenc kétoldalú dokumentum volt aláírva, és amelyek az ukrán-magyar együttműködés tárgyalási és jogi alapjaként szolgáltak. Többek között ide tartoznak az Ukrajna és Magyar Köztársaság közötti viszonyok alapjairól szóló Nyilatkozat, a Konzuli konvenció, a Nemzeti Kisebbségek Jogai Biztosításával Kapcsolatos Együttműködési elvekről szóló Nyilatkozat. Az első két dokumentum amelyet megkötöttek de-jure elismerte Ukrajnát mint független államot [55].

Az Ukrán Legfelsőbb Tanácsa elnökének első látogatását a mai Ukrajna történelmében hosszú tárgyalási folyamat előzte meg. Az ukrán oldalról a küldöttséget B.I.Taraszyuk vezette, aki abban az időben a Külügyminisztérium Politikai Elemzési és Tervezési Főosztályának a főosztályvezetője volt, a magyar oldalról – Monori István, aki annak a területi főosztálynak volt a vezetője, amely az SZSZKSZ-el való együttműködéssel foglalkozott. A probléma a következőben rejlett: az USZSZK-nak az Alkotmányának megfelelően joga volt külpolitikai tevékenységet folytatni, de a szuverén állam

legtöbb jelképével nem rendelkezett, vagyis nem volt nemzetközileg elismert határa, állampolgársága, saját útlevele, diplomáciai képviselte, katonasága stb. Ez a tény nagyon megnehezítette a tárgyalások folyamatát, különösen akkor, amikor szó volt a konzuli konvencióról és az Ukrajna és Magyar Köztársaság közötti viszonyok alapjairól szóló nyilatkozatról [19].

A magas rangú ukrán küldöttség magyarországi látogatásának ténye, tárgyalások az elnökkel, miniszterelnökkel, a parlament elnökével, az aláírt dokumentumok bebizonyították azt, hogy a magyarok de-facto elismerték országunk függetlenségét még akkor, amikor az a Szovjetunióhoz tartozott.

1991. december elején egy olyan esemény történt, amely meghatározó lett a fiatal ukrán diplomácia számára. Rögtön az országos népszavazás eredményei kihirdetése után Budapest hivatalos diplomáciai kapcsolatot létesít Ukrajnával, és december 6-án Kijevbe látogatott a Magyar Köztársaság küldöttsége Antal József Miniszterelnökkel az élen. Ünnepeles körülmények között a Marinszkij kastélyban aláírták a Jószomszédság és Együttműködés Alapjairól szóló Szerződést (1991.12.06 – aláírták, 1992.07.01. – ratifikálta az ukrán fél, 1993.05.11 – a magyar, 1993.06.16. – a felek ratifikációs okmányokat cseréltek). Ez volt az első ilyen szintű dokumentum, amit Ukrajna aláírt. Ugyan azon a napon Kijevben megnyitották a Magyarországi nagykövetséget, ami szintén első volt a külföldi diplomáciai követségek közül [28].

Visszatérve az Alapszerződéshez, meg kell említeni, hogy ebben a dokumentumban egy nagyon fontos tézist rögzítettek arról, hogy „...*A Felek tiszteletben tartják egymás területi épségét, és kijelentik, hogy egymással szemben nincs, és nem is lesz területi követelésük*” (2.cikk). A következőkben pont ezt a részét a Szerződésnek három napig tárgyalták a Magyar Köztársaság parlamentjében. A nagy ellenkezés ellenére, első sorban a Független Kisgazda Párt részéről, a parlament jóváhagyta ezt az okmányt [41].

A magas rangú magyar küldöttség látogatása, az aláírt dokumentumok jó feltételeket biztosítottak az ukrán-magyar kapcsolatok további fejlődéséhez, de

mind ez kevés reményt adott az együttműködés aktivizálására, mert Budapesten még nem volt Ukrajnai nagykövetség, nem voltak ukrán diplomaták. Ezért, Kijev 1992. januárjában kinevezi Ukrajna ideiglenes Ügyvivőjét Magyarországon. 1992. március 24-én ünnepélyesen megnyitották Ukrajna nagykövetségét Magyarországon, amely az első ukrán diplomáciai képviselő lett külföldön. Tíz év múlva a köszöntő táviratában a Nagykövetség munkatársainak Leonyid Kucsma, Ukrajna elnöke a következőket írta: *„Tiszta szívből köszöntöm önökét az ukrán diplomácia számára jelentős jubileum alkalmából – a független Ukrajna első külföldi Nagykövetsége megnyitásának 10—ik évfordulója alkalmából. Biztos vagyok abban, hogy az Ukrajna nemzeti érdekei biztosításának nagy tapasztalattal rendelkező követség továbbra is méltón képviseli országunkat a nemzetközi élet küzdőterén”* [29].

A Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság megerősítve elkötelezettségüket az Egyesült Nemzetek Alapokmányában is. Az ENSZ emberi jogi dokumentumaiban, a Helsinkai Záróokmányban. Az európai biztonsági és együttműködési értekezlet egyéb dokumentumaiban foglaltak végrehajtására, hangsúlyozva, hogy közös céljuk egy olyan demokratikus társadalmi rendszer megteremtése [54].

1.4. A két ország kapcsolatának második szakasza

Az ukrán–magyar kapcsolatok második szakasza egy hosszabb időintervallumot ölel fel, 1992. áprilisától 2004-ig tartó időszak. Amikor a két ország diplomáciai kapcsolata és párbeszéde közel volt egymáshoz, mind két fél a fejlődni akarás útján állt. Két periódusát különíteném el. Az első 1992. áprilisától 1999. márciusáig tartott. Az ukrán-magyar kapcsolatok dinamikus fejlődése jellemzi az élet minden színterén, ezek a kapcsolatok új tartalommal telítődtek. Ennek az időszaknak a vége Magyarország csatlakozásával a NATO-hoz és a Közép- és Kelet-Európában új geopolitikai helyzet kialakulásával

kapcsolatos. Ukrajna szempontjából pedig kezd helyreállni az ország működési szerkezete.

A 90-es években az ukrán-magyar kapcsolatok politikai téren elég aktívan fejlődtek. 1993. februárjában Leonyid Kravcsuk Ukrajna elnöke hivatalos látogatást tett Magyarországra, ami közben egy új egyezménycsomag volt aláírva, és amelyben meghatározták a két ország közötti együttműködés fejlesztésének főbb irányait. Többek között, megállapodások születtek a gazdasági, tudományos-műszaki és termelési együttműködésről, az állampolgárok állami határon való átadásáról-fogadásáról, a határátkelőkről, az egyszerűsített határátlépésről azon személyek számára, amelyek a határmenti területeken élnek [31].

1997. november 11-12-én V.P.Pusztovojtenko Ukrajna Miniszterelnöke hivatalos látogatást tett Magyarországra, amelynek során meghatározták a további politikai és gazdasági együttműködés terveit Ukrajna és Magyarország között.

Rendszeresek voltak a parlament közötti kapcsolatok is. 1994. szeptemberében, amikor Magyarországon tartózkodott Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának küldöttsége O.O.Moroz vezetésével, aláírták az Együttműködési Megállapodást Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa és a Magyar Köztársaság Parlamentje között. Ennek a megállapodásnak köszönhetően a kapcsolatok Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa és a Magyar Köztársaság Parlamentje között rendszeressé váltak. Mindkét parlamentbe megfelelő „Ukrajna – Magyarország” és „Magyarország – Ukrajna” képviselői csoportok, nemzeti kisebbségek jogainak védelmével, gazdasági együttműködéssel foglalkozó ukrán-magyar parlamenti csoportok alakultak. Állandó alapon cserét folytattak a törvények szövegeivel, a magyar fél pedig számítástechnikai berendezéssel ajándékozta meg a Legfelsőbb Tanácsot [57].

A második szakaszban eredményesen fejlődtek a Külpolitikai Minisztériumok kapcsolatai is. 1991. szeptemberében aláírták a

Külügyminisztériumok közötti Konzultációkról szóló Jegyzőkönyvet. Ez a dokumentum stabil alapot biztosított a két ország külpolitikai intézményeinek együttműködéséhez. Évente látogatnak egymáshoz miniszterek, miniszterhelyettesek, főosztályvezetők. Úgy a második szakasz utolsó éveiben a látogatások krónikája a következőképpen alakult. 1998. április 27-én B.I.Taraszyuk Ukrajna Külügyminisztere munkalátogatásra érkezett Magyarországra. Jellemző, hogy tisztségbe lépése után ez volt a miniszter első külföldi látogatása. 1998. október 12-én munkalátogatást tett Ukrajnába Martonyi János Magyar Köztársaság Külügyminisztere [31].

Az ukrán-magyar együttműködés második szakaszának második periódusa 1999. márciusában kezdődött és 2004. májusáig tartott. Kezdetét a Magyarország NATO-hoz való csatlakozásától veszi, a befejezése pedig az ország Európai Unió csatlakozásával kapcsolatos. Jellemző rá elsősorban a magyarok próbálkozása arra, hogy megvizsgálja az ukrán-magyar kapcsolatokat a NATO-s és a jövőbeli uniós tagság szempontjából. 1999-ben az ukrán-magyar kapcsolatok a politikai szférában valamivel lassabban fejlődtek az előző évekhez viszonyítva. 1999. május 14-15-én Magyarország elnöke részt vett a Közép-Európai országok vezetőinek hatodik nem formális találkozásán Lvivben, miközben a magyar elnök beszélgetést és eszmecsere-t folytatott L.D.Kucsma Ukrajna elnökével. 1999. szeptember 10-11-én Jaltában Göncz Árpád a Magyar Köztársaság elnöke részt vett a nemzetközi konferencia munkájában, amelyet a következő témának szenteltek: „Balti-Fekete-tengeri együttműködés: a XXI. század integrált Európájába elválasztó vonalak nélkül” [49]. (Az első táblázat felvázolja a két ország elnökeinek és miniszterelnökeinek kormányzását, amely segítséget nyújt az események követésében.)

2000. február 25-26-án hivatalos látogatást tett Ukrajnába Magyarország miniszterelnöke Orbán Viktor, akit L.D. Kucsma Ukrajna elnöke fogadott. A Viktor Juscsenko miniszterelnökkel folytatott tárgyalások során szó volt a kereskedelmi-gazdasági együttműködésről a két ország között. Megállapodtak

az kereskedelmi-gazdasági és tudományos-műszaki együttműködés kérdéseivel foglalkozó Ukrán-Magyar Vegyes Bizottság munkájának aktivizálásáról, az üzletemberek találkozóiról [15].

1. táblázat

Ukrajna és Magyarország vezetői 1990-től 2010-ig

<i>Ukrajna</i>		<i>Magyarország</i>	
<i>Államfő</i>	<i>Miniszterelnök</i>	<i>Államfő</i>	<i>Miniszterelnök</i>
Leonyid Kravcsuk [1990] 1991–1994	Vitold Fokin [1990]–1992 Leonyid Kucsma 1992–1993 Vitalij Maszol 1994–1995 Jevhen Marcsuk 1995–1996 Pavlo Lazarenko 1996–1997	Göncz Árpád 1990–2000	Antall József 1990–1993 Boross Péter 1993–1994 Horn Gyula 1994–1998
Leonyid Kucsma 1994–2004	Valerij Pusztovojtenko 1997–1999 Viktor Juscsenko 1999–2001 Anatolij Kinah 2001–2002 Viktor Janukovics [1] 2002–2004 Julia Timosenko [1] 2005 Jurij Jehanurov 2005–2006	Mádl Ferenc 2000–2005	Orbán Viktor [1] 1998–2002 Medgyessy Péter 2002–2004
Viktor Juscsenko 2004–2010	Viktor Janukovics [2] 2006–2007 Julia Timosenko [2] 2007–2010	Sólyom László 2005–2010	Gyurcsány Ferenc 2004–2009 Bajnai Gordon 2009–2010

Forrás: <https://core.ac.uk/download/pdf/20381513.pdf>

2001. április 09-én munkatalálkozót tartottak Ukrajna és Magyarország miniszterelnökei Ungváron a márciusban Kárpátalján történt árvíz által okozott károk megismertetése céljából. Figyelembe véve, hogy az árvizekkel hatékony eljárások segítségével kell küzdeni, a találkozó eredményei alapján Közös Nyilatkozatot és Jegyzőkönyvet írtak alá [19].

Anatolij Kinah Ukrajna miniszterelnöke 2001. augusztusában hivatalos látogatást tett. Budapesten 2002. februárjában Ukrajnába hivatalos látogatással érkezett Mádl Ferenc Magyarország elnöke. A Leonyid Kucs mával folytatott találkozón megbeszélték az ukrán-magyar kétoldalú kapcsolatok egész spektrumát. A tárgyalás során a magyar államvezető különös hangsúlyt fektetett a nemzeti kisebbségek helyzetére, melyek mind két ország területén laknak. A látogatás eredményeként aláírták: a Közös Ukrán-Magyar Árvízvédelemről

szóló koncepciót, Kormányközi Egyezményeket az egyszerűsített határátkelés rendjéről, ugyanakkor a felek ratifikációs okmányokat cseréltek a közös jogi segítségről. 2003. áprilisában, Athénban az EU-s közgyűlésen L.D.Kucsma Ukrajna elnöke találkozott Magyarország miniszterelnökével Meggyesi Péterrel.

2003. május 19-21-én Ukrajnába hivatalos látogatással érkezett a Magyar Köztársaság Országgyűlésének küldöttsége Szili Katalin Országgyűlési elnökkel az élén, amely új lendületet adott a kétoldalú parlamenti együttműködésnek. A felek egyetértettek abban, hogy szükség van a kapcsolatok felelevenítésére a parlamenti bizottságok szintjén, különösen azokban a kérdésekben, amelyek az európai integrációra és a nemzetközi problémákra vonatkoznak. Szili Katalin felajánlotta a hosszú távú együttműködési stratégia előkészítését, amelyben összefoglalják a kétoldalú együttműködést minden szinten [2].

B.I.Taraszyuk Ukrajna Külügyminisztere 1999-ben kétszer látogatott el Magyarországra: május 06-án részt vett az 54-ik miniszteri bizottság ülésén Budapesten, amelyik közben tárgyalt Martonyi János Magyarországi Külügyminiszterrel; június 20-23-án – a NATO XVI. Nemzetközi fórumán. Ezen kívül Budapesten konzultációkat folytattak főosztályvezető helyettesi szinten, Kijevben pedig - a Külügyminisztérium Politikai Elemzési és Tervezési Főosztályának vezetői szintjén. 2000. április 19-20-án a Magyarországra érkezett hivatalos látogatással Ukrajna Külügyminisztere B.I.Taraszyuk, és a Tisza menti árvíz területén találkozott Orbán Viktor miniszterelnökkel. E látogatás keretében a szakemberek konzultációkat folytattak azzal a céllal, hogy előkészítsék a kereskedelmi-gazdasági és tudományos-műszaki együttműködés kérdéseivel foglalkozó Ukrán-Magyar Vegyes Bizottság következő ülését [15].

2001. április 17-18-án Martonyi János, Magyarország külügyminisztere hivatalos látogatáson tartózkodott Ukrajnában, ennek eredménye lett az Ukrajna és Magyarország Külügyminisztériumai közötti együttműködésről szóló Jegyzőkönyv aláírása. A tárgyalás során megbeszéltek egy egész sor kérdést, ami a kétoldalú és a többoldalú együttműködésről szólt, körvonalazták a két

ország közötti kapcsolatok fejlődésének perspektíváit. Különös figyelmet fordítottak a kétoldalú kapcsolatok gazdasági összetevőire, kihangsúlyozva a határmenti és regionális együttműködés aktivizálásának fontosságát.

2003. február 20-21-én munkalátogatásra érkezett Magyarországra A.M.Zlenko, Ukrajna külügyminisztere. Részt vett a Kárpátok Eurórégió Ülésén, és tárgyalást folytatott L.Kováccsal, a Magyar Köztársaság Külügyminiszterével. A találkozás során a magyar oldal először állt elő a javaslattal, hogy az Európai integráció kérdéseiből Közös Konzultációs tanácsot hozzanak létre Ukrajna és a Visegrádi négyek országai részvételével. Ennek az ötletnek a megvalósítása közös konzultációk mechanizmusának kialakítására és Ukrajna számára euróintegrációs tapasztalatok megszerzésére adott lehetőséget [55].

A magyarországi kezdeményezésből eredő Ukrajna + V4 formátumú konzultációs testület megalapítását követően 2003. júniusában került sor a Visegrádi négyek országai vezetőinek összejövetelére, melyre V.F.Janukovicst, Ukrajna miniszterelnökét is meghívták. A megbeszélés kimeneteleként az államfők saját nevükben közzétettek egy nyilatkozatot, amely szerint az Európai Unióhoz való csatlakozás után a Visegrádi négyek országai készen állnak a 4+1 modell szerinti együttműködésre Ukrajnával [17].

I.4.1. Ukrajna gazdasági helyzetének szerepe a külkapcsolatban

Gazdasági szempontból Ukrajna helyzete a 2000-es évektől javult, addig csak az újraépítés, kapcsolatszerzés időszaka zajlott. Pontosabban A szuverenitás kivívása után, ahogyan már fentebb említésre került Leonyid Kravcsuk volt Ukrajna vezetője egészen 1994-ig. Ebben a periódusban az ország gazdasága példátlan kihívásokkal nézett szembe, amelyek azóta sem enyhültek. 1999-ig a GDP-ben nem tapasztalható növekedés, sőt, 1993 és 1999 között a bruttó hazai termék a negatív tartományban mozgott [45]. Az államháztartás adóssága viszonylag mérsékelt volt, azonban az infláció elképesztő

magasságokba szökött: 1994-ben 891,2% volt, ami részben az 1993-as rubelzóna megszűnéséből adódó problémákra vezethető vissza. A pénzürték csökkenését csak 1997-re sikerült megfékezni, de a magas inflációs szint még a 2000-es évekig fennmaradt [53].

Az egészen 1994-től 2004-ig hivatalát betöltő Kucsma hatékonyabb lépéseket kívánt tenni mind a gazdaság, mind a külpolitika területein, mint elődje. 1996-ban bevezetésre került az új nemzeti fizetőeszköz, a hrivnya, amivel képesek voltak csökkenteni a korábban magas inflációt, a többi államhoz hasonlóan itt is megkezdődött a privatizáció folyamata, továbbá Kucsma elnöksége alatt fogadták el azt a törvényt is, amely 100 hektár termőföld/fő mértékben korlátozta a személyenként megvásárolható föld mennyiségét [26].

Az átgondoltabb stratégiának köszönhetően az ukrán gazdaság 1999-től fejlődésnek indult, és a kereskedelmi partnerek száma is növekedett. Az ezredfordulót követő években sikerült a külkereskedelmi hiány emelkedését megállítani, 2000-2004 között az egyenleg pozitív volt [50]. Külkereskedelme, ahogyan a volt szovjet tagköztársaságok esetén is megfigyelhető, jellemzően a függetlenedés utáni néhány évben még inkább a korábbi KGST, valamint baráti országokra koncentrált, csak lassan kezdett a nyugati államokkal is kapcsolatokat kialakítani. Miután 1992 szeptemberében Ukrajna csatlakozott a Nemzetközi Valutaalaphoz (IMF), valamint a Világbankhoz (World Bank) lehetősége lett a szervezetek támogatási rendszerében is bekapcsolódni.

Összegezve elmondható, hogy Ukrajna és Magyarország kapcsolata a függetlenség óta él és szoros jószomszédsági érdekek fűzik egymáshoz őket. Az ukrán–magyar diplomáciai kapcsolatokat 4 szakaszra osztottam a prominens személyek véleményére alapozva. Elsőként a két ország közti bilaterális kapcsolat kezdetét és elindulást neveztem meg, másodikként az indulástól a 2000-es évek elejéig terjedő időszakot jelöltem, harmadiknak a narancsos forradalomtól teljesen a Majdan téri konfliktusig tekintettem, míg negyedikként Porosenkó elnökségétől indult korszakot. Számos egyezmény született a két

ország között, a kezdetekről fogva 2004-ig bezárólag. Közülük a legfontosabb a Magyar Köztársaság Országgyűlése a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédság és az együttműködés alapjairól Kijevben, az 1991. évi december hó 6. napján aláírt Szerződés. Magyarország, mint támogató fél nyitottan állt az újonnan alakult országhoz, Ukrajna első diplomáciai külképviselete Budapesten nyílt. Magyarországgal való kapcsolatban Ukrajna érdekeinek megvalósításában továbbra is fontos feladat marad az ukrán-magyar párbeszéd magas dinamikájának megőrzése; a konzultációk aktív folytatása az euróintegrációs kérdésekből. 1990-2004 között 26 alkalommal került sor magas szintű látogatásokra a két ország vezető tisztségviselői között, ebből 20 esetben 1994-2004 között valósult meg ilyen típusú egyeztetés. Az 1998-as nagy árvíz után számottevő volt a magyar kormány segítsége és támogatása, diplomáciai szempontból pedig nagy jelentőséggel bírt, amikor Magyarország 2003-ban az elsők között ítélte el az 1932-es 1933-as ukrán népirtást, a Holodomort. Magyarország európai integrációját követve Ukrajna törekvését a Nyugat felé továbbra és erőteljesebben támogatta.

II. FEJEZET

UKRAJNA ÉS MAGYARORSZÁG DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATÁNAK ALAKULÁSA A NARANCSOS FORRADALOMTÓL NAPJAINKIG

II.1. A két ország kapcsolatának harmadik szakasza

Az ukrán-magyar együttműködés harmadik szakasza a kutatás során lehatárolt felosztás alapján attól az időtől veszi kezdetét, amikor Magyarország az Európai Unió tagja lett (2004. május 1-től) a Majdan téri konfliktus kirobbanásáig. Jellemzői a kétoldalú kapcsolatok dinamikus fejlődése minden szférában, első sorban emelt szintű figyelmet fordít Magyarország az Ukrajnával történő együttműködésben az európai és euróatlanti integrációs kérdések terén. A kapcsolatok alakulásában beleszól a nyelvhasználat körül forgó intézkedések sora, amely fő irányadó a két ország diplomáciájában.

Leonyid Kucsma hivatali időszakát, amely meghatározóvá vált, 2004-ben egy botrányokkal terhelt elnökválasztás zárta le, ami egy új éra kezdetét vetítette előre Ukrajnában. A "narancsos forradalom" néven híresült politikai esemény 2004-ben zajlott le, amikor a nemzeti hovatartozásukat erőteljesen ukránnak tekintő, a nyugati beintegrálódás erősítését és az orosz befolyásoltság csökkentését szorgalmazó politikai szereplők léptek a hatalmi pozíciókba. Az ilyen "narancsos" erővel jellemezhető politikai csoportok, noha nem teljesen egységesek, meglehetősen hasonló álláspontot képviselnek Ukrajna nyelvi környezetének és annak kezelésének kérdésében [12]. A 2004-től az államfői széket betöltő Viktor Juscsenko mellett a miniszterelnöki poszton személyi cserék történtek majdnem minden évben: 2005-ben Julija Timosenko, 2005-2006-ig Jurij Jehanurov, 2006-2007-ig Viktor Janukovics, 2007-2010-ig ismét Julija Timosenko volt a kormányfő. A miniszterelnökök személyében gyakori volt a változás a korábbi időszakban is (1990-2004 között kilenc kormányfő követett egymást), ami a parlamenti választások rendszerének gyakori változásaival magyarázható, így egy-egy miniszterelnök gyakran nem tudta betölteni a teljes mandátumát. Ez a fluktuáció azonban negatívan hat az ország

külső és belső percepciójára, és hatást gyakorol a gazdasági teljesítményre is. A 2004-től kezdődő időszakban újra lassulás következett be a gazdaságban, nőtt az infláció, újra megjelent a termékhiány, amely miatt alapvető élelmiszerek is hiánycikké váltak: hús, cukor, benzin került a hiányzó termékek listájára [23].

A belső konfliktus ellenére nem állt le a két ország diplomáciai kapcsolata. Viktor Janukovics elnöksége alatt 16 magasszintű látogatást tartunk nyilván.

2. táblázat

Viktor Janukovics elnökségi ideje alatt zajló magasszintű látogatások

Dátum	Látogató személy(ek)	Titulus	Helyszín	Részletes leírás
2005. január 18.	Somogyi Ferenc	Magyarország külügyminisztere	Kijev	Első külföldi vendégként utazott Kijevbe az ukrán elnökválasztás eredményének kihirdetése után
2005. január 23.	Mádl Ferenc, Somogyi Ferenc	Magyarország köztársasági elnöke és külügyminisztere	Kijev	Viktor Juscsenko elnök beiktatási ünnepségén vettek részt
2005. február 10.	Gyurcsány Ferenc	Magyarország miniszterelnöke	Kijev	Az új ukrán kormány első kormányfői rangú vendégeként látogatást tett Ukrajnában
2005. március 5.	Júlia Timosenko, Gyurcsány Ferenc	Ukrajna miniszterelnöke Magyarország miniszterelnöke	Budapest	Júlia Timosenko egy konferencián vett részt, majd megbeszélést folytatott Gyurcsány

Dátum	Látogató személy(ek)	Titulus	Helyszín	Részletes leírás
				Ferencsel
2005. július 13-14.	Borisz Taraszjuk, Mádl Ferenc, Gyurcsány Ferenc	Ukrajna külügyminisztere Magyar köztársasági elnöke és miniszterelnöke	Budapest	Borisz Taraszjuk ukrán külügyminiszter hivatalos magyarországi látogatása, ahol fogadta őt Mádl Ferenc és Gyurcsány Ferenc
2006. szeptember 13-14.	Szili Katalin	Magyarország Országgyűlésének elnöke	Ukrajna	Hivatalos ukrajnai látogatás
2006. október 23.	Viktor Juscsenko	Ukrajna elnöke	Budapest	Munkalátogatás Magyarországon
2006. november 23-24.	Göncz Kinga	Magyarország külügyminisztere	Kijev	Hivatalos látogatása Kijevbe, részt vett az ungvári magyar főkonzulátus új épületének avatásán
2007. január 14.	Gyurcsány Ferenc, Viktor Juscsenko	Magyarország miniszterelnöke, Ukrajna elnök	Munkács	Munkatalálkozó
2007. március 5-6.	Viktor Janukovics	Ukrajna miniszterelnöke	Budapest	Hivatalos magyarországi látogatása
2007. július 10-11.	Viktor Juscsenko	Ukrajna elnöke	Budapest	Hivatalos látogatás Magyarországon
2007. július 27.	Gyurcsány Ferenc, Viktor	Magyarország miniszterelnöke,	Munkács	Munkatalálkozó

Dátum	Látogató személy(ek)	Titulus	Helyszín	Részletes leírás
	Jusczenko	Ukrajna elnöke		
2007. szeptember 18-19.	Göncz Kinga, Arszenyij Jacenyuk	Magyar Ukrajna külügyminisztere, külügyminisztere	Kijev és Ungvár	Munkatalálkozó
2008. július 7-8.	Sólyom László	Magyarország köztársasági elnöke	Kijev	Állami látogatás Kijevben
2009. április 28-29.	Viktor Jusczenko	Ukrajna elnöke	Budapest	Állami látogatás Magyarországon
2009. december 22-23.	Balázs Péter	Magyarország külügyminisztere	Kijev	Munkalátogatás Kijevben

Saját szerkesztés, 2023.

Forrás: Magyarország Kijevi Nagykövetsége – Politikai kapcsolatok [57].

A két ország kapcsolatában az egyik legfontosabb esemény ebben az időben, hogy 2007-ben jóváhagyták azt a magyar-ukrán -kishatárforgalmi rendet, melyet egy évvel később léptettek életbe, segítségével a kérelmezőknek jogot adott a vízum nélküli belépésre, hat hónapon belül legfeljebb három havi időtartamra. Ez az engedély a megkeresési tevékenységeken kívüli látogatásokat és beutazásokat tette lehetővé vízum nélkül a releváns határzónától legfeljebb 50 kilométerig [51] 2009-től előtérbe került a két nemzet diplomáciájában az ukrán kisebbségi politikában megjelenő monolingvizmus, az ukranizáció, amely főként az oktatásban mutatkozott meg. Viktor Jusczenko politikájában egyre inkább az ukrán nyelv és identitás erősítésére törekedett, amely kihatással volt a kisebbségi életére.

A kétoldalú kapcsolatok további fejlődésének egyik mérföldköve volt Orbán Viktor Magyarország miniszterelnöke Ukrajnai munkalátogatása 2010. november 12-én, amely gyakorlati tartalommal töltötte meg a kétoldalú kapcsolatok valamennyi szféráját. A Magyar fél hangsúlyozta eltökéltségét az ukrán euróatlanti integrációs törekvések támogatásában. Ezzel kapcsolatosan megegyeztek az euróatlanti integráció ukrán prioritásainak végrehajtása érdekében egy akcióterv kidolgozásában, a magyar EU elnökség idejére. Megegyezés született a gazdasági - együttműködési vegyes bizottság soron következő ülésének megtartásáról 2011. évben [47]. Viszont 2011-ben a kisebbségi kérdésekkel foglalkozó vegyes bizottság budapesti ülésén nem írták alá a záró jegyzőkönyvet, amely, noha nem tűnik fontos momentumnak, előrevetíti a két ország divergáló nézeteit a felvetett kérdésekkel kapcsolatban [19].

2010 januárja és februárja között elnökválasztásra került sor, ahol Viktor Janukovics lett az ország elnöke. Sikerült a Legfelsőbb Tanácsban is többséget szereznie. 235 szavazattal alakult meg a Stabilitás és Reformok koalíciója 2010. március 11-én. Az kormányfői pozíciót Mikola Azarov töltötte be. Janukovics a Régiók Pártja segítségével próbált meg erős elnöki hatalmat létrehozni. Hatalma alá vonta a bírói testületet és az ügyészséget. Az Alkotmánybíróság bíráinak harmadát elmozdította, így sikerült Ukrajnát ismét elnöki-parlamentari köztársasággá átformálni a parlamenti-elnöki köztársaságból. A költségvetési alapokat szűk körben ellenőrizték [5].

2011. február 15-én, a Visegrádi négyek 20-ik jubileumi ülésére meghívást kapott Ukrajna Miniszterelnöke Mikola Azarov. A jubileumi ülés alkalmával kétoldalú megbeszélésre került sor Magyarország Miniszterelnöke Orbán Viktor és Mikola Azarov között. A megbeszéléseken a felek áttekintették a kétoldalú kapcsolatok aktuális kérdéseit, különös tekintettel a szabadkereskedelmi övezetek kialakítására az EU és Ukrajna között [18].

2010 és 2014 között a következő magasszintű látogatások zajlottak a két ország között Viktor Janukovics elnökségi ideje alatt:

- 2010. március 2. - Petro Porosenko ukrán külügyminiszter munkalátogatása Magyarországon;
- 2010. november 12. - Orbán Viktor magyar miniszterelnök munkalátogatása Kijevben;
- 2010. november 22-23. - Volodimir Litvin, az ukrán parlament elnökének hivatalos látogatása Magyarországon;
- 2010. december 17-18. - Schmitt Pál magyar köztársasági elnök munkalátogatása Kijevben;
- 2011. február 9-10. - Kosztyantin Hriscsenko ukrán külügyminiszter munkalátogatása Budapesten;
- 2011. április 19. - Schmitt Pál magyar köztársasági elnök részvétele a nukleáris biztonsággal foglalkozó kijevi nemzetközi konferencián;
- 2011. október 2-3. - Schmitt Pál köztársasági elnök kárpátaljai látogatása;
- 2011. december 12. - Martonyi János külügyminiszter kijevi munkalátogatása;
- 2012. március 16. - Orbán Viktor miniszterelnök munkalátogatása Kijevben;
- 2012. június 21. - Kosztyantin Hriscsenko ukrán külügyminiszter munkalátogatása Budapesten;
- 2013. március 27-28. - Mikola Azarov miniszterelnök hivatalos látogatása Magyarországon;
- 2014. február 28. – Martonyi János külügyminiszter ukrajnai látogatása (V4 külügyminiszterek ukrajnai látogatása keretében).

2012-re két téma köré csoportosultak az ukrán-magyar kapcsolatokban fellelhető érdekellentétek: az egyik, a 2012-ben elfogadott nyelvtörvény, a

másik a kettős állampolgárság kérdése, amelyet az ukrán alkotmány nem ismer el [1].

2013 őszén Viktor Janukovics visszautasította az Európai Unióval való társult tagságról szóló szerződés aláírását. 2013. november 21-én zavargások robbantak ki Kijevben, amelyek később a Euromajdan elnevezést kapták. November 24-én már 150 ezer ember volt az utcákon, akik három dolgot követeltek:

- ✓ Azarov távozzon,;
- ✓ november 27-ig hívják össze a Legfelsőbb Tanács rendkívüli ülését és fogadják el az eurointegrációs jogszabályokat,
- ✓ Janukovics írja alá a társult tagsági szerződést Vilniusban.

Janukovics azonban a november 28–29-én tartott vilniuszi találkozón kijelentette, hogy a társult tagság Ukrajna számára nem aktuális. Ekkor a tüntetők bejelentették, hogy a Függetlenség téren maradnak. November 30-án éjjel a Függetlenség terét a Berkut rohamosztag 2000 katonája lezárta, ahol ekkor 400 diák tartózkodott a sátrakban. A rohamrendőrök elkezdtek a sátrak felszámolását. Kegyetlenül bántak az ott tartózkodó diákokkal. December 1-jén, az 1991-es népszavazás évfordulóján, már 500 ezer – egy millió ember tartózkodott Kijev Függetlenség terén. Létrejött a Nemzeti Ellenállás Törzskara, amely a Szakszervezetek Házában rendezkedett be. December 8-án lebontott [18].

II.2. Az ukrán–magyar kapcsolatok negyedik szakasza és a nyelvtörvény kérdésköre

Ukrajna és Magyarország kapcsolatának negyedik szakaszához érve, megfigyelhettük, hogy az ország függetlenségétől fogva élt a politikai párbeszéd. Magyarország támogatta Ukrajna törekvéseit az európai integráció irányába, számos nemzetközi fórumon. A negyedik periódus az Euromajdant követő szakasz felölelő időintervallum teljesen a napjainkig. Jellemzője a két

ország eltérő politikai gondolkodása, és a kisebbségi jogok be nem tartása az ukrán fél részéről.

A Viktor Janukovics utáni anarchikus időszakban Olekszandr Turcsinov lett kinevezve az ügyvivő államfői tisztségre, viszont sürgető volt mielőbb választásokat tartani, ahol sikerül megfelelő és stabil vezetést biztosítani az országnak. 2014. május 25-én Ukrajnában elnökválasztást tartottak. Ukrajna új elnöke 2014 júniusától Petro Porosenko lett. A szavazatok 54,7%-át szerezte meg. 2014. október 26-án rendkívüli parlamenti választásokat is tartottak. Öt politikai erő került be a Legfelsőbb Tanácsba: a Petro Porosenko 129 Szövetség, a Népi front, a Szamopomics, Ljasko Radikális Pártja, a Batyktivcsina. Kezdetben a miniszterelnök Arszenyij Jacenyuk volt, ma pedig Volodimir Grojszman. [18]. Petro Porosenko Nyugat orientáltságával és zseniális üzletemberként nagy reményt nyújtott mind az ukrán nép, mind Magyarország politikai vezetői számára (magyar részről félről a nyelvi és kisebbségi jog kérdéskör kapcsán).

Tovább folytatódtak, elég intenzíven az államközi találkozók már 2014-ben.

- 2014. június 7. – Orbán Viktor miniszterelnök részvétele Petro Porosenko beiktatásán Kijevben;
- 2014. december 19. – Szijjártó Péter külgazdasági és külügyminiszter munkalátogatása Ukrajnában;

A következő két évben erőteljesebb párbeszéd indul meg a két fél között, összesen 16 magasszintű találkozóra kerül sor, ahol legtöbbször előtérbe kerül a kárpátaljai magyarság helye a nyelvtörvény kapcsán, mivel a 2014-ben kialakult ukrán-országi konfliktusok egyik ürügye lett a nyelvi kérdés, amely kihatott az ukrán-magyar kapcsolatokra is. Másik fontos tematika gazdasági együttműködés magasabb szintre való emelése:

- 2015. január 23. Szijjártó Péter külgazdasági és külügyminiszter kárpátaljai látogatása;

- 2015. február 13. Orbán Viktor miniszterelnök kijevi megbeszélései Petro Porosenko elnökkel;
- 2015. április 1-2. Németh Zsolt, az OGY Külügyi Bizottsága elnöke tárgyalásai a Verhovna Radában;
- 2015. május 27-28. Takács Szabolcs, az ME államtitkára, soros IHRA elnök megbeszélései Kijevben;
- 2015. május 26-27. L. Simon László, ME miniszterhelyettes megbeszélései Kijevben és részvétele a magyar Állami Népi Együttes kijevi bemutatóján;
- 2015. május 27-28. Hoppál Péter. EMMI államtitkár kijevi útja, megnyitotta az Állami Népi Együttes humanitárius célú kijevi előadását;
- 2015. június 25-én Becsey Zsolt közlekedésért felelős helyettes államtitkár egyeztetést folytatott Volodimir Shulmeisterrel, Ukrajna infrastruktúrális minisztériumának első miniszter helyettesével az ukrán-magyar határ menti közlekedési infrastruktúrális fejlesztésekről;
- 2015. szeptember 25. Ungváron megtartotta I. ülését az IPU Magyar-Ukrán Baráti Tagozata Vinnai Győző és Valerij Luncsenko képviselők vezetésével;
- 2015. szeptember 19-én Kijevben munkaebéd keretében találkozott Balogh Csaba KKM közigazgatási államtitkár és Vagyim Prisztajko, az ukrán KÜM államtitkára;
- 2015. december 14-15-én Budapestre látogatott az ukrán Legfelsőbb Tanács Külügyi Bizottságának a delegációja Hanna Hopko elnök vezetésével;
- 2016. február 24. Pavlo Klimkin ukrán külügyminiszter budapesti munkalátogatása;
- 2016. március 11-12. Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnökének kijevi látogatása;

- 2016. szeptember 29. Áder János köztársasági elnök kijevi látogatása (részvétel a Babij Jar-i megemlékezésen);
- 2016. október 28. Szijjártó Péter külgazdasági és külügyminiszter látogatása Kijevben;
- 2016. november 3-4. Fazekas Sándor földművelésügyi miniszter Kijevi látogatása;
- 2016. november 24-25. Volodimir Grojszman ukrán kormányfő hivatalos magyarországi látogatása [57].

A 2014-ben alapított Egán Ede Kárpátaljai Gazdaságfejlesztési Központ rendkívül fontos szerepet tölt be a két ország gazdasági diplomáciai kapcsolatában. Az intézmény elsődleges célkitűzése, hogy a turizmus, mezőgazdaság, vállalkozásfejlesztés, és nagyberuházások pályázati rendszerén keresztül mérsékelje a kárpátaljai magyar közösség kiáramlását a térségből, olyan munkahelyeket teremtve, melyek a helyben maradást biztosíthatják, beleértve az egyéni vállalkozók számára kínált lehetőségeket is. A fejlesztési támogatások elérhetők a sikeres pályázók számára, akik a magyar kormány segítségével pályázhatnak rá, a keretösszeg átlagosan 3 millió forint. A program hatékonyságát jól illusztrálja, hogy az évek során folyamatosan növekszik azok száma, akik regisztrálnak a rendszerben, 2019-ben például 443 vállalkozót segítettek a támogatások elnyerésében az alapítvány támogatásával. [1].

2017 májusában az Európai Tanács vízumliberalizációs rendeletet fogadott el, amelynek értelmében az ukrán állampolgárok bármely 180 napos időszakban legfeljebb 90 napra vízummentesen utazhatnak az EU-ba. Ezáltal megkönnyítve a szomszédos EU-s országokba és Magyarország egész területére való utazást [59].

Az egyre nagyobb problémát jelentő nyelvtörvény és a kisebbségekhez való hozzáállás a két ország kapcsolatát kezdte távolítani egymástól. De

hogyan jutottunk ilyen nagy feszültséghez? A 2.2.1-es fejezetben kifejtem részletesen.

2.2.1.A nyelvpolitika helyzete Ukrajnában

A nyelvpolitika egyik legfőbb céljának gyakran a nyelvi konfliktusok elkerülését vagy kezelését tekintik. Turi [32] például úgy véli, hogy a nyelvi jogi szabályozások alapvető célja a nyelvek közötti konfliktusokból és egyenlőtlenségekből eredő nyelvi problémák megoldása, az érintett nyelvek státuszának megállapítása és használati körének meghatározása révén. Grin [22] szerint a nyelvpolitika olyan szisztematikus, racionális és tudományosan megalapozott tevékenység, melynek célja a nyelvi környezet megváltoztatása a jólét növelése céljából [3]. Ukrajnában pedig napjainkban a határmenti országokkal való konfliktus forrása.

Ukrajna a Szovjetunió széthullása után vált független állammá 1991-ben. A kommunizmust építő birodalom felbomlása után a 15 szövetségi köztársaság helyén nemzetállamok jöttek létre.

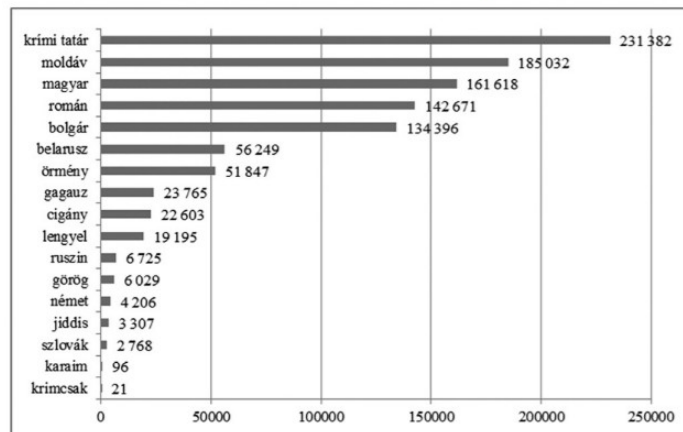
A függetlenné vált ország lakosságának közel ötödét tették ki az orosz nemzetiségűek. A nagyszámú orosz mellett az orosz nyelv pozícióit erősítették a nyelvileg asszimilálódott, illetve a hétköznapiakban az orosz nyelvet használó ukrán állampolgárok milliói is. A 2001-es census idején az orosz nemzeti kisebbséghez tartozók aránya 17,28% volt az országban, az orosz anyanyelvűeké viszont jóval magasabbnak bizonyult. Ennek fő oka, hogy 5,5 millió ukrán nemzetiségű vallotta orosz anyanyelvűnek magát. 2001-es népszámlálás idején Ukrajna lakosságán belül az ukrán és orosz nemzetiségűek együttes aránya 95% volt, e két nyelv beszélői pedig együtt az összlakosság 97%-át alkották. Ukrajna etnikai kisebbségei között 78%, a nyelvi kisebbségei között pedig 91% volt az oroszok aránya 2001-ben [3].

Az ukránok és az oroszok mellett a többi etnikai vagy nyelvi csoport aránya, súlya – beleértve a magyarokat is – nem számottevő (2. ábra).

A Velencei Bizottság *Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról* című törvényről kiadott véleménye a 18. bekezdésében: „Ukrajnában a nyelvhasználat már hosszú ideje nagyon érzékeny kérdés, amely többször is a különféle választási kampányok egyik fő témájává vált, és továbbra is vita tárgyát képezi – és néha feszültségeket is kelt – az ukrán társadalmon belül, valamint Ukrajna egyes nemzeti kisebbségeinek anyaországaival” [40].

2. ábra

A kisebbségi nyelvek anyanyelvi beszélőinek száma Ukrajnában a 2001-es census adatai alapján

Forrás: Bergszászi A. – Cserniczkó I. 2020: Nyelvpolitika: harc a hatalomért (az ukrán államnyelvi törvény apropóján). In Magyar nyelv, 259 o.

A 2014-es ukrán orosz konfliktus kitörésének elsősorú oka a nyelvi kérdés. Amikor 2014 februárjában az oroszbarátnak tartott Viktor Janukovics elnök rezsimjét elsöpörte a tömeg, a kijevi parlament egyik első döntése az volt, hogy a 2012-ben született, a kisebbségi nyelvek használatához kedvező jogi környezetet teremtő nyelvtörvényt hatályon kívül helyezte. Bár ez a rendelkezés nem lépett hatályba, Oroszország arra hivatkozva szállta meg az Ukrajnához tartozó Krím félszigetet és nyújtott támogatást a kelet-ukrajnai szakadóroknak, hogy meg kell védenie az Ukrajnában élő orosz anyanyelvűeket [16].

Az 1991-ben függetlenné vált Ukrajnában 2019 tavaszáig négy olyan törvényt fogadtak el, amelyek központi célja a nyelvhasználat rendjének szabályozása. Ezek a jogszabályok a következők:

- ✓ Ukrajna törvénye „Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság nyelveiről” (LL1989);
- ✓ Ukrajna törvénye „A Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartájának ratifikálásáról, 1992 (ECRML1999);
- ✓ Ukrajna törvénye „A Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartájának ratifikálásáról” (ECRML2003);
- ✓ Ukrajna törvénye „Az állami nyelvpolitika alapjairól” (LL2012).

A még a függetlenné válás előtt, 1989-ben elfogadott nyelvtörvény (LL1989) kompromisszum volt az ukránosítás és a fennálló status quo fenntartása között. Elemzők szerint a törvény egyaránt elősegítette az ukrán nemzetépítést és az orosz nyelv folyamatos jelenlétét az élet számos területén [9].

Bizonyos feltételek mellett mind a négy törvény lehetővé teszi a kisebbségi nyelvek megjelenését a nyilvános szférában, rendszerint az államnyelv mellett. A jogszabályok többsége demográfiai küszöböt szab a kisebbségi nyelvek hivatalos szituációkban történő használatához. Az LL2012-es a legnyitottabb a kisebbségek felé. Az Alkotmány 10. cikkelyének az Alkotmánybíróság által kiadott hivatalos értelmezése szerint az államnyelv (державна мова) egyben hivatalos nyelv (офіційна мова) is Ukrajnában. A LL2012-t azonban Ukrajna Alkotmánybírósága 2018-ban hatályon kívül helyezte [34].

Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa 2019. április 25-én szavazta meg az államnyelvről szóló új törvényt³⁸ (SLL2019). 2019. május 15-én Petro Porosenko elnök aláírta a törvényt, és a SLL2019 2019. július 16-án hatályba lépett. Porosenko 2019. május 20-án adta át a hatalmat az újonnan megválasztott államfőnek, a SLL2019-et pedig május 15-én írta alá. Porosenko tehát (bár a jogszabályok szerint módja lett volna arra, hogy az új elnöknek hagyja hátra a

döntést arról, aláírja-e a törvényt, vagy visszaküldi a parlamentnek) akkor léptette hatályba aláírásával a törvényt, amikor már a választók egyértelműen kifejezték véleményüket politikájának elutasításáról [11].

A 2019-es nyelvtörvény rendelkezései jelentős visszalépést jelentenek a LL2012-ben, bizonyos tekintetben pedig a LL1989-ben rögzített normákhoz képest is. A törvény minden nyilvános helyzetben kötelezően előírja az államnyelv használatát, és a regionális vagy kisebbségi nyelveket a magánéletbe és az egyházi szertartások közé szorítja vissza. A SLL2019 elfogadását nem előzte meg valódi társadalmi diskurzus. A törvény szövegéről nem folytattak konzultációkat a nemzeti kisebbségek képviselőivel sem. Ez annak ellenére elmaradt, hogy Ukrajna a Karta 7. cikk (4) bekezdése alapján kötelezte magát amellett, hogy a regionális vagy kisebbségi nyelvekre vonatkozó politikájának meghatározásakor figyelembe veszi az ezeket a nyelveket használó csoportok igényeit és kívánságait. A SLL2019 IX. rész (Záró és átmeneti rendelkezések) 8. pont 3. bekezdése előírja Ukrajna Kormánya számára, hogy a törvény hatályba lépését követő 6 hónapon belül nyújtsa be a parlament elé az őshonos népek a nemzeti kisebbségek jogainak érvényesítéséről szóló törvény tervezetét. A SLL2019 2019. július 16-án hatályba lépett. A kormánynak tehát 2020. január során be kellett volna nyújtania a kisebbségek jogairól szóló törvény tervezetét a parlament elé. 2020. április 2-ig azonban erre nem került sor [3].

A SLL2019 6. cikk 1. pontja előírja, hogy „*Minden ukrán állampolgár köteles beszélni az államnyelvet*”. A törvénynek ez a pontja diszkriminatív. A jogalkotó a körülményektől függetlenül minden ukrán állampolgárt törvénytörővé nyilvánít, aki (például koránál fogva vagy egészségügyi okokból) nem beszél ukránul. Ukrajna történeti sajátosságai miatt az ilyen emberek nincsenek kevesen: a legutóbbi (2001-es) ukrainai népszámlálás hivatalos adatai szerint Ukrajna lakosságának 13,42%-a (6 472 794 fő) nem beszélt az államnyelvet [9].

A 39. cikk 3. része előírja, hogy az állami hatóságok, önkormányzati szervek, állami és kommunális vállalatok és intézmények névtáblái, hivatalos iratai, pecsétjei és bélyegzői államnyelven készülnek. Ugyanennek a cikknek a 4. pontja megengedi, hogy az államnyelv mellett ezek a megnevezések, feliratok angol nyelven is megjelenjenek. A törvény elvileg azt is lehetővé teszi, hogy az önkormányzati szervek, vállalatok és intézmények névtáblái, hivatalos iratai, pecsétjei és bélyegzői az államnyelv mellett krími tatár nyelven, valamint a nemzeti kisebbségek nyelvein is megjelenhessenek. A SLL2019 39. cikk 4. pontjának második bekezdése azonban azt mondja ki, hogy a kisebbségi nyelvek használatát e területen egy külön törvény biztosítja. Az őshonos népek és nemzeti kisebbségek jogait szabályozó törvény azonban 2020 áprilisáig nem készült el, s ilyen törvény tervezetét sem regisztrálták a parlamentben. Ez pedig azt jelenti a gyakorlatban, hogy Ukrajnában jelenleg nem törvényes a regionális vagy kisebbségi nyelvek használata az önkormányzati szervek, vállalatok, intézmények névtábláin, pecsétjein és bélyegzőin.

Bár a SLL2019 elvileg csupán az államnyelv használatára vonatkozó normákat tartalmaz, valójában ez a törvény minden más Ukrajnában használatos nyelvet érint, mégpedig úgy, hogy korlátozza használatukat. Úgy véljük, a SLL2019-t a Velencei Bizottság véleményére alapozva az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének is alaposan meg kell vizsgálnia, hiszen e jogszabály előírásai gyakorlatilag megszüntették a regionális vagy kisebbségi nyelveknek (e fogalmat a törvény egyébként nem alkalmazza) a társadalmi és közéletben való használatának a lehetőségét [10].

A kijevi kormányzat az erre vonatkozó felszólítások ellenére sem küldte el elfogadása előtt az államnyelvi törvény szövegét a Velencei Bizottsághoz kontrollra. Ennek ellenére – az Európa Tanács tagállamai kötelezettségeinek és vállalásainak tiszteletben tartásával foglalkozó Parlamenti Közgyűlés bizottságának (Monitoring Bizottság) elnöke kezdeményezésére és kérésére – a Velencei Bizottság vizsgálat tárgyává tette ezt az ukrajnai törvényt. A

nemzetközi testület komoly kritikával illette ezt a jogszabályt. A Velencei Bizottság azonban már csak az elfogadott törvényről alkotott véleményt, de ekkor sem az ukrán kormányzat kérésére. Ugyanezt a magatartást követte Ukrajna a később nagy vitát kiváltott és a Velencei Bizottság kritikáját is elnyert oktatási törvény kapcsán is. Mindebből úgy tűnik, hogy a 2014 és 2019 között hatalmon lévő politikai elit – szembemelve Ukrajna nemzetközi kötelezettségeivel – a nyelvi kérdést saját belpolitikai céljaira használta fel, szándékosan kiélezve a nyelvi kérdésben rejlő konfliktusokat választóik mozgósítása érdekében. A SLL2019 az elhibázott ukrainai nyelvpolitika egyik újabb állomása: a SLL2019 tévút az ukrán nyelvpolitikában.

A nyelvtörvény ügye miatt feszült helyzet alakult ki Ukrajna és Magyarország között. Szijjártó Péter külgazdasági és külügyminiszter többször hangoztatta, hogy az Orbán-kormány nem hagyja megoldatlanul az évek óta aggasztó ukrán nyelvtörvényt, ami hátrányosan érinti a kárpátaljai magyarságot [4].

A 2017-ben elfogadott új ukrán oktatási kerettörvény – pontosabban annak az oktatás nyelvét szabályozó 7. cikkelye – szintén korlátozza az anyanyelven való tanuláshoz, illetőleg az oktatás nyelvének megválasztásához fűződő jogot azzal, hogy az 5. osztálytól kezdve kötelezően előírja, hogy a tantárgyak egy részét (évről évre növekvő arányban) az államnyelven (tehát ukránul) kell oktatni. [11].

A magyar tárcavezető korábban több javaslatot is tett a helyzet megoldására. Az egyik az volt, hogy Ukrajna sorolja be a kárpátaljai magyar kisebbséget is a területén élő őshonos nemzetiségek csoportjába; az őshonos nemzetiségek iskoláiban ugyanis a diákok az első osztálytól az érettségig anyanyelvükön tanulhatnak minden tantárgyat. A másik javaslat szerint egyszerűen növelni lehetett volna a magyar anyanyelvű diákok ukránnyelv-óráinak a számát. A kijevi vezetés elutasította a nyelvtörvény módosítását [60].

A jogszűkítés valójában nem Kárpátaljára céloz, az igazi cél az oroszok. Akiket ez az egész lehet, hogy meg sem rendít, hiszen sok ukrán is oroszul beszél, de a kis nemzetiségeknek a fennmaradása múlhat ezen. Magyarország továbbra is kitart az ukrán nyelvtörvény-módosítás szükségességéről és a hivatalos álláspont szerint addig blokkolják Ukrajna NATO-csatlakozását [61].

Összegezve az ukrán–magyar kapcsolatok harmadik és negyedik szakasza intenzív politikai párbeszédet mutatott fel a két fél között. A budapesti és a kijevi diplomáciai viszony, valamint Ukrajna belső politikai helyzete is sokszínű képet fest, ha az utóbbi évtizedeket vizsgáljuk. A 2010 előtti szoros együttműködést és közös nézőpontokat fokozatosan felváltotta a diplomáciai feszültség, ami nagyban hozható kapcsolatba az ukrán belügyek változásával. Az ukrán nemzeti egységesítés iránti erős törekvések, a kisebbségekkel szembeni intézkedések, és a magyar válaszlépések jelentősen megváltoztatták a két fél korábbi együttműködési szándékait. 2012-re két téma köré csoportosultak az ukrán-magyar kapcsolatokban fellelhető érdekellentétek: az egyik, a 2012-ben elfogadott nyelvtörvény, a másik a kettős állampolgárság kérdése, amelyet az ukrán alkotmány nem ismer el. Ez befolyásolta a magyar segélyek és támogatások megítélését, valamint a Kárpátalján élő magyar kisebbségnek Ukrajnában betöltött szerepét is. A 2014-ben elindított törés, 2017-ben tetőzött az oktatási törvény elfogadásával. A jövőbeni magyar-ukrán kapcsolatok javulása elsősorban a korábbi vitás kérdések rendezésétől függ.

A gazdasági és kereskedelmi viszonyok között is számos átalakulást lehetett tapasztalni az elmúlt időszakban. A külgazdasági kapcsolatok élesítése és a kétoldalú együttműködések tovább erősítették a kölcsönös kooperációt. Ugyanakkor, ha a diplomáciai nézeteltérések nem oldódnak meg, ezek a konfliktusok várhatóan kihatnak a további gazdasági célú projektekre is.

III. FEJEZET

MAGYAR SZEMMEL AZ UKRÁN-MAGYAR KAPCSOLATOK BEMUTATÁSA A PROMINENS SZEMÉLYEK VÉLEMÉNYE ALAPJÁN

A kutatás módszertanában kifejtettem a mélyinterjúk prominens személyek névsorát és a lekérdezés menetét. Összesítettem az elmúlt években kapott véleményekkel a jelenlegiket. Ebben a fejezetben a mélyinterjúk kutatás során a prominens személyek (akár szubjektív) véleménye alapján bemutatom a két állam bilaterális kapcsolatában rejlő pozitív és negatív tényezőket időszávosan, a *magyar nézőpont alapján*. Javaslatot teszek az államközi kapcsolat erőteljesebb viszonya és javítása érdekében. A fejezetben leírtak teljes mértékben az interjúalanyok véleményét tartalmazzák és tükrözik.

III.1. Az ukrán – magyar kapcsolatok kezdetének jellemzése a vélemények alapján

A prominens személyek egyöntetűen egyetértettek abban, hogy a két ország kapcsolatának kezdete *pozitív és magas szinten együttműködő volt*.

Bacsikai József főkonzul úr a kedvező és barátságos kapcsolatot mélyrehatóan magyarázta, a történelmi múltra hagyatkozva.

„Az ukrán-magyar kapcsolatok nagyon mélyen gyökereznek a történelemben. Egyes források szerint a kapcsolatokat már a középkorban megkezdték, amikor a Kárpát-medencében élő magyarok és a keleti szláv törzsek kapcsolatba léptek egymással. Ezek a korai interakciók jellemzően a kereskedelem, a vallás és a politikai szövetségek körül forgottak.”

Történelmi adalékként összeségében felsorolásra kerültek a következő tények a vélemények alapján:

- A XI. században, a Kijevi Rusz-Ukrajna fénykorában, I. András magyar király feleségül vette Bölcös Jaroszlav egyik lányát, Anasztáziát, és az általuk alapított Tihanyi apátság közelében emlékművet állítottak I. Andrásnak és Anasztáziának.

- 1745 és 1753 között a jeles ukrán filozófus és író, Hrihorij Szkovoroda tartózkodott Magyarországon, Tokajban. Ezt az időszakot egy emléktábla rögzíti annak a templomnak a falán, amely a mai helyén áll, és ahol egy fatemplom állt, ahol Szkovoroda karénekesként működött.
- II. Rákóczi Ferenc fejedelmet a Kárpátalján élő ruténok saját vezetőjüként tisztelték.
- 1837-ben Budán jelent meg a Nyugat-Ukrajnában kiadott első ukrán nyelvű almanach, melyet Markijan Saskevics, Jakov Holovatszki és Ivan Vahilevics, az "Ruszka trijca" csoport tagjai adtak ki. Az egykori Magyar Királyi Nyomdában található épület falán ma egy emléktábla idézi fel ezt a jelentős eseményt.
- Az Ukrán Népköztársaság idején, 1918-ban megnyílt Budapesten az Ukrán Népköztársaság Rendkívüli Diplomáciai Képvisellete, amely 1924-ig működött, és az Ukrán Népköztársaság valamennyi diplomáciai képviselete közül utolsóként szüntette be tevékenységét. Az emléktábla ennek az időszaknak állít emléket, és jelenleg a Bem rakparton található a közelében lévő magyar Külgazdasági és Külügyminisztérium épületében, ahol az Ukrán Népköztársaság Rendkívüli Diplomáciai Képvisellete működött.

Ukrajna államiságát követően,

„1991. december 3-án – Kanada és Lengyelország után - Magyarország harmadikként ismerte el Ukrajnát független államként ” (BUHAJLA JÓZSEF, 2021).

Fontos megjegyezni, hogy nem csak a függetlenség elismerésében volt parnet Magyarország, hanem a diplomáciai kapcsolatok folytatásában, amit elkezdek a történelem során. Szinte az összes válaszdónál felmerült és magasan fontos bilaterális eseménynek tarották a külképviseletek alakulását a két ország között.

„Az első ukrán nagykövetség Budapesten került megnyitásra, ezzel biztosítva Ukrajna első magasszintű külképviseletét” (MÁRFI KRISZTINA 2023).

Brenzovics László, a KMKSZ elnöke is hangsúlyozta Magyarország pozitív hozzáállását:

„A magyar politikusok kiálltak Ukrajna függetlensége mellett. Abban a helyzetben nem volt annyira egyértelmű az ország szuverénvé válása... még az idősebb George Bush is a híres ukrán parlamenti beszédjében nem javasolta Ukrajnának a függetlené válást, hanem a szovjet tagköztársaságban való megmaradást ajánlotta. Magyarország pedig nem, ennek fejében megnyílt a Magyarország Kijevi Nagykövetsége, az elsők között, illetve az Alapszerződés is aláírásra került.” (BRENZOVICS LÁSZLÓ 2023).

Gyakran felvetődő kérdés, hogy Magyarország lemondott Kárpátaljáról, amikor aláírta az Alapszerződést? Abban az időben, amikor Ukrajna a függetlenségét szerette volna elismertetni, benyújthatta volna Magyarország a területi követeléseit az szomszédos országgal szemben, az együttműködésért és a függetlenség elismeréséért cserébe? A prominens személyektől különböző válaszok hangzottak el ebben a kérdéskörben. Legfontosabbnak Stifter Ádám helyettes államtitkár válaszát tartottam:

„Érdemes megvizsgálni a '90-es évek politikai környezetét. Akkoriban a több évtizedes szovjet rezsimmel szomszédságban élni egy sajátos légkört teremtett. Abban az időben Magyarország Kormányának nem volt benne a politikai gondolkodásban a revízió csírája sem, céljuknak a magyar kisebbségekkel való kapcsolatteremtést, mintsem területi követeléseket tekintettek. Az jelenlegi Kormányunk pedig szigorúan betartja az 91-ben aláírt Alapszerződést, amelynek 2. cikkelye kimondja, hogy egymással szemben nincs, és nem is lesz területi követelésük.”

Tóth Mihály volt ukrán parlamenti képviselő, alkotmányjogász is kifejtette, hogy a kárpátaljai magyar kisebbség vezetői is támogatták a függetlenedést, több mint 2/3-a, amely nem igazán 1991-ben kezdődött:

„Ukrajnának sajátos módon, két függetlenségi nyilatkozata is van. Az 1990. július 16-án elfogadott, terjedelmes dokumentum – amelynek számos passzusa visszaköszönt az 1996-ban elfogadotthoz, a máig érvényes alkotmányban – olyan szuverén államról beszélt, amelyik ugyanakkor továbbra is a Szovjetunió része. A szovjet keretből való kitekintés: az ukrainai törvények elsőbbségének kimondása, illetve a saját állampolgárság kinyilvánítása, párhuzamosan a szovjet megtartásával. A tényleges függetlenségi nyilatkozat az ukrán parlament által 1991. augusztus 24-én elfogadott rendelet, amely mindössze két mondatban fogalmazta meg, hogy Ukrajna független demokratikus állam, amelynek területén kizárólag a saját törvényei érvényesek” (TÓTH MIHÁNY 2023).

Benzovics László szintén volt ukrán parlamenti képviselő elmondása alapján az Alapszerződés körül később számos vita alakult ki Magyarországon is, és a kárpátaljai magyarság körében is. Az Alapszerződésnek a tartalmáról nem volt tájékoztatva a kisebbség, hogy mi mégis mit tartalmaz. Idővel az is kiderült, hogy eléggé problematikus az egész, mert furcsa módon a két szöveg az nem egyezett, legalábbis a kisebbség jogoka illetően, amely ma is gondot okoz.

„Akkor még mindenki bizakodott abban, hogy a két szomszédos ország között jó kapcsolatok fognak kialakulni, és kezdetben ez így is volt” (DOBSA ISTVÁN 2023).

„A kárpátaljai kisebbség támogatta Ukrajna függetlenedési törekvéseit.” (TÓTH MIKLÓS 2022).

III.2. A két ország kapcsolatának alakulása 2014-es évig

Általánosságban elmondható, hogy 2014-ig kiegyensúlyozott, jószomszédi kapcsolatok, rendszeres politikai érintkezések, jól fejlődő gazdasági együttműködés volt jellemző a magyar-ukrán kapcsolatokra.

- *Magyar személetű megfontolások az együttműködés tekintetében:* Ukrajna legnagyobb szomszédunk, fontos tranzitország hazánk energiaellátásában, fontos exportpiac (évi 4 milliárd kereskedelmi

forgalom, jelentős magyar többlettel), kárpátaljai magyarság megmaradásának biztosítása.

- *Ukrán személetű megfontolások* az együttműködés tekintetében olyan szomszéd, amellyel nincsenek történelmi viták és sérelmek; fontos kereskedelmi partner, NATO- és EU-tag, potenciális kijárat a Nyugat felé.

A két ország kapcsolata bemutatásakor nem kell abból kiindulni, amit az ukrán média tálal. A két nemzet között nincsenek olyan történelmi sérelmek, ami miatt a kapcsolat ne működött volna.

A prominens személyeknek feltettem azt a kérdést, hogy melyik ukrán elnök mandátuma alatt volt a legkedvezőbb, majd a legnehezebb a két ország kapcsolata, amelynél segítséget nyújtott a 3. ábra időintervalluma. Konkrét állami vezetőt nem neveztek meg. Összeségében az a következtetés vonható le, hogy 1991-től 2014-ig aktívan zajlott a politikai párbeszéd, addig minden vezetővel sikerült magasszintű találkozót lebonyolítani, együttműködni.

3. ábra

Az ukrán-magyar kapcsolatok alakulása 1991-től 2019-ig

Leonyid Kravcsuk elnöksége	Leonyid Kucsma elnöksége	Viktor Juscsenko elnöksége	Viktor Janukovics elnöksége	Petro Porosenko elnöksége	Volodimir Zelenszkij elnökségének kezdete
[1990] 1991-1994	1994 – 2005	2005 – 2010	2010 - 2014	2014 – 2019	2019-től

Saját szerk, 2023.

„Kezdetektől fogva együttműködő, de aszimmetrikus kapcsolat jellemzi a két országot. Magyarország nagyobb nyitottsága a párbeszéd felé a nemzeti kisebbség védelmével magyarázható, Ukrajnának jóval kevesebb ukrán állampolgára él a magyar oldalon” (GYEBNÁR ISTVÁN 2023).

Egyes vélemények alapján bár az együttműködés jó volt, már a nacionalizmus magvai ellettek hintve.

„Én azt gondolom, hogy Ukrajnában a nacionalizmusnak az első jelei és magvai 2004-2005-ben lettek elhintve (amely 2017-ben szökkent szárba). 2004-ben a Kucsma rezsim bukik, és jött a narancssárga forradalom. Gyurcsenkóék kerülnek hatalomra. Én emlékszem még akkor, ugye, középiskolásként szemlélve az eseményeket. Az emberek összegyűltek a város terein, egy szép remény fejében ott demonstráltak, tüntettek, és. Nem vitatható, hogy Viktor Juscenkónak volt két jó éve. Akkor ő már beszélt arról, hogy Ukrajnában milyen jelleget kell, hogy öltjön az államnyelv. Akkoriban kezdett el az állam abba az irányba berendezkedni, hogy elkezdődjön a nemzetállam kiépítése. A Juscenkó-kormány a bukását a 2008-ban jött a világgazdasági válság okozta, ami hatványozottan ütötte Ukrajnát, és ez olyan szintű gazdasági recesszióval járt, hogy az emberek újból kiábrándultak és egy politikai válság vette kezdetét, amely ahhoz vezet, hogy 2010-ben elveszítették a választást, és érkezett Viktor Janakovics. aki sokak szerint oroszbarát politikát folytatott. Én inkább hintapolitikát folytató elnökként definiálnám, csak az oroszok ajánlottak a végén többet” (DOBSA ISTVÁN 2023).

Greza István korábbi miniszterbiztos elmondása alapján 2010 óta a Magyar Kormány nemzetpolitikát folytat, a fő cél a magyar kisebbségek megmaradása és megtartása a külhoni területeken, ennek érdekében a magyar nyelvű oktatást, a kultúrát (több száz magyar nyelvű óvoda és iskola finanszírozása) erőteljesebben támogatja mint, azelőtt. Bár Bocskai főkonzul úr véleménye alapján érdemes a diplomáciai kapcsolatot és a kisebbségtámogatást kettéválasztani. Diplomáciai párbeszéd magyar és ukrán kormánytól függetlenül

jól működött a hosszú évek során. Inkább a kivitelezés akadt el sok projektnél. Gazdasági partnerként is meghatározó a két ország egymással való kereskedelme. Ami tény, hogy a kisebbségi magyarok és a kultúrájuk támogatása 2010 óta sokkal intenzívebb.

Összeségében egyöntetű válasz érkezett abból a szempontból, hogy a diplomáciai kapcsolat és párbeszéd erőteljesen működött Ukrajna és Magyarország között. Elkezdődött a kétoldalú együttműködés időszaka.

A kishatárforgalom megnyitása is kulcskérdés volt, a két ország lakosainak közelebbhozása érdekében, de leginkább a kisebbségben élő magyarok szempontjából is kedvező lépésnek tekinthető.

III.3. Mi történt 2014 után a prominens személyek véleménye alapján?

„2014-es Euromajdan következtében: az orosz-ukrán konfliktus kezdetben nem zavarta meg a kétoldalú kapcsolatokat, de magyar részről nyilvánvalóvá tettük, hogy a konfliktus elmélyülése megterheli mind az Ukrajnához, mind az Oroszországhoz fűződő kapcsolatainkat; negatívan érintheti gazdasági és főként energiabiztonsági érdekeinket. Aggályaink ellenére az orosz agresszióval (Krim és Donbasz) kapcsolatban csatlakoztunk a közös EU-állásponthoz” (STIFTER ÁDÁM 2023).

„2014-ig nem volt olyan ukrajnai ügy, amit Magyarország ne támogatott volna” (DOBSA ISTVÁN 2023).

„2014-ben a bizalom veszett el a két fél között” (BACSKAI ISTVÁN 2023).

Bár a 2014-es év vége volt a fordulópont, viszont az igazi feszültség a két fél között teljesen 2017-re forrott ki. Annak ellenére, hogy Magyarország volt az a politikai nyomóerő, aki az Európai Tanács keretén belül erősködött Ukrajna vízummentességének elfogadásáról. 2017-ben meg is kapta Ukrajna a „zöldlámpát” e kérdésben.

„Abban az időben többkörös tárgyalás folyt Ukrajna új vízummentességét illetően, számos kritériumnak meg kellett felelnie az országnak, annak

érdekében, hogy megkapja az engedményt az unióba való a szabad beutazásra. Rengeteg ellenőrzésen kellett átesnie Ukrajnának. A támogató blokkban Magyarország volt a fő szószóló és politikai erő, aki helyeselte és sürgette a Tanácsot” (MÁRFI KRISZTINA 2023).

A köszönöm pedig az volt , hogy jött a fordulat az ukrán „nemzetépítés” területén: a meginduló, felülről vezérelt (Porosenko politikai ambíciói, majd a „nyelv, vallás, hadsereg” kampány) ukránosítás súlyosan érintette a kisebbségi jogok biztosítása terén 1990 óta elért eredményeket:

- 2017 - oktatási törvény;
- 2019 - középiskolai oktatásról szóló törvény;
- 2019 - államnyelv védelméről szóló törvény;

A vélemények alapján ezek mindegyike a kárpátaljai magyarság fennmaradását leginkább meghatározó területeken identitás megőrzése és továbbadása, kisebbségi intézményhálózat működtetése, anyanyelv szabad használatához való jog érvényesítése, részvétel a közösséget érintő döntésekben – jelentett súlyos visszalépést.

Magyar részről elsősorban a diplomáciai megoldások keresésére koncentráltak: folyamatos kísérleteket tettek a kétoldalú kisebbségvédelmi mechanizmusok a beindítására (az utoljára 2011-ben összeült kisebbségi vegyes bizottság újraindítása), valamint a nemzetközi fórumok igénybevételére. Ukrán válaszlépésként időhúzás vagy elutasítás volt tapasztalható; nemzetközi szinten részeredmények születtek a Velencei Bizottság ajánlásaival és az EU keretei között.

A kérdés behozatala a NATO-ba- miniszteri szintű ülések blokkolása magyar részről:

- nem a NATO-Ukrajna kapcsolatokat, hanem a kisebbségekkel szemben diszkriminatív politikát folytató vezetője.

- a NATO nem csak pusztán katonai szövetség, hanem közös értékek és érdekek által vezérelt közösség, ahol a csatlakozóknak az emberi és kisebbségi jogokkal kapcsolatos politikájukról is számot kell adni.

Magyarország Külgazdasági és Külügyminisztériumának vezető beosztású személyeinek az elmondása alapján és a történelmi események bizonyítékával megállapítható, hogy az ukrán reakció a magyarok lépésére az volt, hogy a jogi párbeszédet folyamatos elhárították, helyette magyarellenes propagandát, a kárpátaljai magyar kérdés kriminalizálását, diplomáciai és titkosszolgálati akciókat Magyarország és magyar tisztviselők ellen (beregszászi konzulátus, állampolgárság, rendszeres bekérteések) folytattak le.

„...a politikai elit személyi összetételében, és a hatalmat gyakorló struktúrákban radikális változásokat hozó 2019. évi elnök- és parlamenti választások nem módosítottak a nyelvhasználat kérdéséhez, és ezen belül az oktatás területén követendő nyelvpolitikához való hozzáállásán, viszonyulásán” (TÓTH MIHÁLY 2023).

2019-óta nem igazán történt érdemi párbeszéd a kisebbségi jogokat illetően, ehelyett szociál médián keresztüli üzengetés történi az ukrán féltől.

III.4. Magyarország támogatása és segítségnyújtása 1991-től 2019-ig.

Az következő felsorolt adatok Stifter Ádám helyettes államtitkár úrtól származnak a teljesség igénye nélkül.

- 1991. december 3-tól Magyarország harmadikként ismerte el Ukrajnát független államként. Ugyanezen a napon, 1991. december 3-án jegyzőkönyv került aláírásra és lépett hatályba Ukrajna és Magyarország között a diplomáciai kapcsolatok létrehozásáról. Magyarország az első ország, amely – függetlensége helyreállítása után – Ukrajnával diplomáciai kapcsolatot létesített.
- Szintén ezen a napon, Magyarország elsőként nyitotta meg nagykövetségét az ukrán fővárosban, 1992. március 24-én pedig ünnepélyes keretek között

megnyílt Ukrajna Magyarországi Nagykövetsége, amely Ukrajna első diplomáciai külképviselete lett.

- 1991. december 6-án Ukrajna és Magyarország között aláírásra került a *jószomszédság és az együttműködés alapjairól szóló szerződés*, mely 1993. június 16-án lépett hatályba.
- 2003-ban Magyarország az elsők között ítélte el az 1932-33-as az ukrán népirtást, a Holodomort. A mai napig Budapesten, Szegeden, Nyíregyházán és Csömörön állítottak emlékművet a Holodomor áldozatainak.
- Tarasz Sevcsenko szobor állítása Budapesten – 2007.
- Tarasz Sevcsenko szobor felállítás a Magyar Kormány támogatásával Beregszászban – 2016.
- Tér elnevezése Tarasz Sevcsenkoról Budapesten – 2012.
- A magyar diplomácia élharcosa volt annak, hogy vízummentességet adjunk az ukrán állampolgároknak. Orbán Viktor miniszterelnök volt az, aki határozottan kiállt Ukrajna vízummentessége mellett a rigai EU csúcson Ukrajna 2017. június 12-én megkapta a vízummentességet, az erős magyar támogatás jelentős szerepet játszott ebben.
- A koronavírus-járvány kitöréséig több ezer ukrán gyermek, akinek apja részt vett a kelet-ukrajnai harcokban (ATO) vagy ott vesztette életét Magyarországon töltötte nyaralását.
- Magyarország a koronavírus-járvány kitöréséig 42 ukrán katonának nyújtott orvosi ellátást.
- Oktatási intézmények építése és felújítása az óvodáktól a felsőoktatási intézményekig – Kárpátalján és Ukrajna más részein. A Magyarország Külgazdasági és Külügyminisztériuma 2014-2022 között 5,07 milliárd forint (16,85 millió el dollár) értékben valósított meg egészségügyi, vízgazdálkodási, oktatási, kapacitásfejlesztési, valamint rehabilitációs és újjáépítési projekteket Ukrajnában. Ennek keretében 2014 óta, 1,2 milliárd forint (4,3 millió dollár) támogatással, a Kárpátaljai Magyar Főiskoláért

Jótékonyági Alapítvány kulturális és oktatási fejlesztési programjában 84 oktatási intézmény felújítása és korszerűsítése valósult meg

- Polgári és katonai válságkezelés: (összesen 247 millió forint): 100 ezer euró összegben járultak hozzá a kibervédelmi képességek fejlesztését célzó NATO célalapon (Trust Fund) keresztül. Évenként 100 ezer euró volt 2014-2015-2016-ban is az EBESZ-keretekben a megfigyelő misszió (SMM) költségvetéshez való hozzájárulásuk.
- Egán Ede Gazdaságfejlesztési Program megvalósítása: mezőgazdaság, turizmus, vállalkozásfejlesztés, valamint földhivatali rendezés és földbérlet támogatás kategóriákban kerültek meghirdetésre kisösszegű pályázati felhívások, összesen 16,54 milliárd forint támogatással. Az allokált forrásokból összesen 22,12 milliárd forint értékű fejlesztés valósul meg Kárpátalján.
- A Nemzetközi Visegrádi Alap keretei között Magyarország 134,8 millió forinttal (109.011 dollár és 340.000 euró) járult hozzá ukrainai támogatási és képzési programokhoz, felsőoktatási hallgatók ösztöndíj-programjához.

Projektlista:

- 2013-2014 – Hátrányos helyzetű beregszászi gyermekek megsegítése: 4899641 Ft.
- 2014 – „Azonnali segítségnyújtás a kijevei összecsapás áldozatainak”: 2000000Ft.
- 2014 – „Rehabilitáció és humanitárius segítségnyújtás - Ukrajna” – 18345175 Ft.
- 2014 – Ukrán válság kezelése, az ukrainai humanitárius segítségnyújtás finanszírozásához (1771/2014. (XII. 18.) Korm. határozat) - 30000000 Ft.
- 2014 – Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE) Magyar Tannyelvű Humán és Természettudományi Kara közösségi terében elkezdett könyvtár-projekt befejezése - 667815 Ft.

- 2015 – Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán és Természettudományi Kara Holo Hungarológiai Központ 2015. évi működésének finanszírozása, karbantartási és intézményfejlesztési támogatása – 3 500 000 Ft.
- 2015 – Keleti Partnerség fejlesztési együttműködés: Kárpátalján projekt tanteremfejlesztés – 1 500 000 Ft.
- 2015 – Drugeth Gimnázium: az oktatási feltételek javítása c. projekt 1 012 805 Ft.
- 2015 – Beregszászi Római katolikus plébániatemplom és az azt körülvevő park éjszakai világítása, térfigyelő kamerák beszerzése – 994 368 Ft.
- 2015 – UNE Magyar Tannyelvű Humán és Természettudományi Kara közösségi terében elkezdett könyvtár-projekt befejezése – 5 667 815 Ft.
- 2015 – A beregszászi levéltár helyzetének komplex felmérése, állagvédelmi munkálatok lebonyolítása - 21 200 000 Ft.
- 2015 – „Civil szervezetek kapacitásépítése”- 5 000 000.00 Ft.
- 2015 – „Keleti Partnerség fejlesztési együttműködés Kárpátalján” – 110000000 Ft.
- 2016 – „Ösztöndíj-támogatás az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karán oktató tanárok és munkatársak számára” - 12 600 000 Ft.
- 2017 – Civilszervezetek kapacitásépítése Ukrajnában - 2 388 626 Ft.
- 2017 – „Keleti Partnerség Ukrajna 2016/2017 fejlesztési együttműködés Kárpátalján” - 137000000 Ft.
- 2019 – „Keleti Partnerség 2019 - fejlesztési együttműködés Kárpátalján” - 300 000 000 Ft.

Egészségügyi támogatások

- 2018 – 15 tonna klór szállítmányt küldtek Ukrajnába, Kárpátaljára.
- 2018 – Dialízishez szükséges gyógyszerek folyamatos szállítása a kárpátaljai kórházak részére.

- 2017- től – A kárpátaljai gyermekek immunizációs programjának keretében Magyarország között több mint 600 millió forint értékben, közel 120 ezer db különböző típusú - torokgyík, szamárköhögés, merevgörcs, kanyaró, mumpsz, rubeola elleni Ukrajnának. vakcinát adományozott
- Háziiorvosi rendelői hálózat feleújítása Kárpátalján – folyamatos.
- Magyarország az ukrán kórházak és orvosi központok számára orvosi felszerelést, az ukrainai belső menekültek, különösen a kisgyermekes családok és a háborús árvák számára humanitárius segítséget nyújtott.
- 2017 – Humán válsághelyzet, illetve természeti katasztrófakezelési (orvosi sürgősségi ellátás rehabilitáció) emberi erőforrásainak és tárgyi eszközeinek bővítése" – 2014. évi maradványprojekt: 21 000 000,00 Ft.
- 2018 –Humán válsághelyzet, illetve természeti katasztrófakezelési (orvosi sürgősségi ellátás rehabilitáció) emberi erőforrásainak és tárgyi eszközeinek bővítése" - 3 000 000,00 Ft
- 2019 – „Kárpátalja egészségügyi és oktatási közintézményeihez kapcsolódó eszközbeszerzés és az épületek felújítása" 26 000 000 Ft

III.5. Javaslatoz az ukrán-magyar kapcsolatok javítása érdekében

Az elmúlt három évtizedben számtalan olyan kommunikációs csatornát hozott létre a két fél egymás között, amelyek segíthetnének a mostanában felbukkanó gondok megoldásában. Ilyen például a 1989 óta működő Kisebbségi Vegyes Bizottság, amely ideális tér lehetne a vitás törvények megvitatására párbeszéd formájában. Ennek ellenére mégsem sikerült megtartanunk egyetlen ilyen találkozót sem, amiről nem a magyar oldal tehet, Hasonlóan, a Gazdasági Vegyes Bizottság közös ülése is az ukrán fél lemondása miatt maradt el az utolsó pillanatban. Számos olyan eszköz van a két ország kezében, amit még nem használtak ki, de elősegíthetnének egy magasszintű találkozó megrendezését.

Sifter Ádám helyettes államtitkár véleménye alapján az ukránoknak például lehetne venni Szerbiától magyar kisebbséghez való hozzáállásuk

szempontjából. A kisebbégre erősítésként, mintsem nehézségként tekintenek. Ukrajnának a nyitott magyar hozzáállásból csak pozitívuma származna.

Több vélemény a szemtől szembeni párbeszédet tartja az egyetlen járható útnak, mivel ha eddig sikerült egy tárgyaló asztalhoz leülni a két félnek, most is ez lehet a megoldás.

Ukrajna vezetésének fel kell ismernie az 1991-ben Magyarországon látott lehetőségeket úgy gazdasági, mint jószomszédi, és mint kulturális szempontból.

A Magyar Kormány álláspontja a jövőre nézve:

- A kétoldalú kapcsolatokban uralkodó feszültség feloldásához csak a párbeszéd vezethet, melynek viszont tartalmaznia és eredményesnek kell lennie. A párbeszédnek számos kétoldalú egyezményeinkben már a 90-es évek elejétől rögzített - mechanizmusok léteznek, amelyek nincsenek kimerítve.
- Fontos aspektus továbbá, hogy a párbeszéd során született megállapodások végre legyenek hajtvva - ehhez az ukrán partner részéről is szükség van politikai elhivatottságra és az elért megállapodások komoly utókövetésére.
- Bár a kölcsönösen előnyös, pl. határmenti fejlesztési, logisztikai területeken, kulturális és oktatási intézmények közötti együttműködési területeken elképzelhető rövidebb távon is kézzelfogható eredmények elérése, a jelenlegi helyzetben ugyanakkor a háború valamiféle lezárulását követően látszik lehetségesnek az érdemi továbblépés.
- Magyarország minden területen kész volt és kész az együttműködésre Ukrajnával.
- Magyarország továbbra is kész újraindítani a különböző szintű kormányközi párbeszédet (Kisebbségi és Gazdasági VB, tárcaszintű munkabizottságok, törvényhozás).

Magyarország hisz Ukrajna euro-atlanti jövőjében. Ezen aspirációit támogatták korábban is és jelen álláspontban is- Nyilvánosan kérte a Kormány

és továbbra is kéri Ukrajna vezetőit arra, hogy ne kényszerítsék bele Magyarországot olyan helyzetekbe, amikor kényszerűen nemet kell mondaniuk egy-egy konkrét lépés kapcsán.

Bacsikai István főkonzul hisz abban, hogy az ukrán-magyar kapcsolatok a fénykora hamarosan eljön.

„Még az ukránok tőlünk, magyaroktól fognak tanulni, elsőként a diaszpórák kapcsolat-hálózat kiépítésének mintájával fognak kezdeni” (BACSKAI ISTVÁN 2023.)

A kutatás eredményei és történelmi események is alátámasztják, hogy ezerszer több oka van a két országnak jó kapcsolatot ápolni, mint egymás ellen fordulni.

Összegezve a harmadik fejezet magyar szemmel mutatja be a kapcsolatok alakulását a két ország között a prominens személyek véleményét egy csokorba fonva. Általánosan kijelenthető, hogy kisebb-nagyobb hullámmal 2014-ig kiegyensúlyozott, jószomszédi kapcsolatok, rendszeres politikai érintkezések, jól fejlődő gazdasági együttműködés volt jellemző a magyar-ukrán kapcsolatokra. Gyakran aszimmetrikus partnerség volt megfigyelhető, Magyarország rengeteg segítséget és támogatást nyújtott Ukrajnának, legfőként a magyar kisebbségnek, melynek élvezői a kárpátaljai másnemzetiségű lakosok egyaránt. 2014 után: az orosz-ukrán konfliktus kezdetben nem zavarta meg a kétoldalú kapcsolatokat, de magyar részről nyilvánvalóvá tették, hogy a konfliktus elmélyülése megterheli mind az Ukrajnához, mind az Oroszországhoz fűződő kapcsolatainkat; negatívan érintheti gazdasági és főként energiabiztonsági érdekeiket. Kezdték a két ország közötti bizalom megszakadni, bár a magyar fél újból próbált nyitni, példa Ukrajna új vízummentessége melletti kiállása az Európai Tanács ülésein. Ennek ellenére 2017-ben elfogadásra került az új oktatási törvény, amelynek problematikája egészen napjainkig érzékelhető. Azóta Ukrajna nem hajlandó érdemi párbeszédet folytatni a kérdéskörben, ehelyett szociális média csatornákon történik az üzengetés Magyarország felé.

A magyarországi támogatásokat tekintve a teljesség igénye nélkül összegeztem a legfontosabb eseményeket és segítségnyújtásokat, szemmel láthatóan 2010-től hatalmas összeg áramlott be a kultúra, az oktatás, az egészségügyi segítségnyújtás tekintetében Kárpátaljára.

„Kárpátalja a magyarországi magyarok többségének az ismeretlent jelenti, pedig nincs távol Budapestről sem. Érdemes lenne javítani a régió kommunikációját, marketingjét, amely közelebb hozná a két térséget és a benne élő embereket.” (BÖSZÖRMÉNYI-NAGY GERGELY 2022).

„Nem mindig politikai oldalról kell megközelíteni a két ország kapcsolatát. Kárpátalja multikulti, mi vagyunk a bizonyítékai annak, hogy számos nép megtud élni egymás mellett, békességben. Kárpátaljai magyarként mindig is megtudtam találni a hangot az ukránokkal. Úgy gondolom a helyes párbeszéd, megoldaná, vagy legalábbis javítaná a két állam helyzetét”. (PETRUSKA ISTVÁN 2022).

Javaslatok szempontjából az elmúlt 30 évben létrehozott kommunikációs csatornák kihasználatlanul maradtak az ukrán-magyar konfliktusok kezelésében (Kisebbségi és Gazdasági VB, tárcaszintű munkabizottságok, törvényhozás), ezek újraindítása jó megoldás a kapcsolatok élénkítése érdekében. Sifter Ádám helyettes államtitkár szerint Ukrajnának példát kellene vennie Szerbia magyar kisebbséghez való hozzáállásából, aki a kisebbségre lehetőségként tekint, nem nehézségként. Magyarország Kormánya továbbra is készen áll az együttműködésre és a különböző szintű kormányközi párbeszéd elindítására legfőképp a kisebbségi jogok terén. Ezerszer több oka van a két országnak jó kapcsolatot ápolni, mint egymás ellen fordulni.

KÖVETKEZTETÉSEK

A szakdolgozatomban az ukrán–magyar államközi kapcsolatokat vizsgáltam, legfőként a magyarok szemszögéből, Ukrajna függetlenségétől 1991-től 2019-ig terjed ki a dolgozatom kutatása. A primer kutatásom mélyinterjúk lekérdezést foglalt magába, prominens, szakértő személyekkel az ukrán – magyar kapcsolatok tekintetében, amelynek eredményei adják a kutatásom egyediségét.

A munkámban első részében 4 periódusra osztottam az ukrán – magyar kapcsolatok alakulását, és úgy mutattam be azokat. Elsőként a két ország közti bilaterális kapcsolat kezdetét és elindulást neveztem meg, másodikként az indulástól a 2000-es évek elejéig terjedő időszakot, harmadiknak a narancsos forradalomtól teljesen a Majdan téri konfliktusig tekintettem, míg negyedikként Porosenkó elnökségétől elindult korszakot.

A szakdolgozat első alapkérdésének a válasza: két ország *kapcsolatának kezdete* már a középkorra tehető. Függetlenségétől kezdve, jószomszédi hozzáállást tanúsított Magyarország Ukrajna felé, amelyeket a következő események bizonyítanak:

- 1991. december 3-tól Magyarország harmadikként ismerte el Ukrajnát független államként. Ugyanezen a napon, 1991. december 3-án jegyzőkönyv került aláírásra és lépett hatályba Ukrajna és Magyarország között a diplomáciai kapcsolatok létrehozásáról. Magyarország az első ország, amely – függetlensége helyreállítása után – Ukrajnával diplomáciai kapcsolatot létesített.
- Szintén ezen a napon, Magyarország elsőként nyitotta meg nagykövetségét az ukrán fővárosban, 1992. március 24-én pedig ünnepélyes keretek között megnyílt Ukrajna Magyarországi Nagykövetsége, amely Ukrajna első diplomáciai külképviselete lett.

- 1991. december 6-án Ukrajna és Magyarország között aláírásra került a jószomszédság és az együttműködés alapjairól szóló szerződés, mely 1993. június 16-án lépett hatályba.

A kapcsolatok alakulása tekintetében:

- 1990-2004 között 26 alkalommal került sor magas szintű látogatásokra a két ország vezető tisztségviselői között, ebből 20 esetben 1994-2004 között valósult meg ilyen típusú egyeztetés.
- Az 1998-as nagy árvíz után számottevő volt a magyar kormány segítsége és támogatása, diplomáciai szempontból pedig nagy jelentőséggel bírt, amikor Magyarország 2003-ban az elsők között ítélte el az 1932-es 1933-as ukrán népirtást, a Holodomort.
- Magyarország európai integrációját követve Ukrajna törekvését a Nyugat felé továbbra és erőteljesebben támogatta. Így az első és második szakaszt a magasszintű együttműködés és támogatás jellemezte.
- A harmadik időszakban a 2010 előtti szoros együttműködést és közös nézőpontokat fokozatosan felváltotta a diplomáciai feszültség, ami nagyban hozható kapcsolatba az ukrán belügyek változásával. Az ukrán nemzeti egységesítés iránti erős törekvések, a kisebbségekkel szembeni intézkedések, és a magyar válaszlépések jelentősen megváltoztatták a két fél korábbi együttműködési szándékait.
- 2012-re két téma köré csoportosultak az ukrán-magyar kapcsolatokban fellelhető érdekellentétek: az egyik, a 2012-ben elfogadott nyelvtörvény, a másik a kettős állampolgárság kérdése, amelyet az ukrán alkotmány nem ismer el. Ez befolyásolta a magyar segélyek és támogatások megítélését, valamint a Kárpátalján élő magyar kisebbségnek Ukrajnában betöltött szerepét is. A jövőbeni magyar-ukrán kapcsolatok javulása elsősorban a korábbi vitás kérdések rendezésétől függ.
- A szakdolgozat harmadik kérdésének a válasza (*hogyan romlott meg a két ország kapcsolata?*) az, hogy a két ország diplomáciai kapcsolata

zökkenőmentesnek mondható, ahol fel-felbukkannak a kisebbségi kérdéseket érintő témakörök (főleg 2009 és 2012).

- Az általam lehatárolt negyedik szakasz hozta el meg a két ország közötti törést. Az Euro-majdannel kezdődött és a 2017-es nyelvtörvény tetőzte.

A prominens személyek véleménye alapján szűkítve 2 periódusra is lebontható a két ország kapcsolata 1991-től – 2014-ig, majd 2014-től napjainkig.

- Kijelenthető, hogy 2014-ig viszonylag kiegyensúlyozott, jószomszédi kapcsolatok, rendszeres politikai érintkezések, jól fejlődő gazdasági együttműködés volt jellemző a magyar-ukrán kapcsolatokra. Gyakran aszimmetrikus partnerség volt megfigyelhető, Magyarország rengeteg segítséget és támogatást nyújtott Ukrajnának, legfőként a magyar kisebbségnek, melynek élvezői a kárpátaljai másnemzetiségű lakosok egyaránt.
- Sokesetben megtörtént a párbeszéd, de a cselekvés maradt el, inkább az ukrán felektől.
- 2014 után: az orosz-ukrán konfliktus kezdetben nem zavarta meg a kétoldalú kapcsolatokat, de magyar részről nyilvánvalóvá tették, hogy a konfliktus elmélyülése megterheli mind az Ukrajnához, mind az Oroszországhoz fűződő kapcsolatainkat; negatívan érintheti gazdasági és főként energiabiztonsági érdekeiket.
- Kezdett a két ország közötti bizalom megszakadni, bár a magyar fél újból próbált nyitni, példa Ukrajna új vízummentessége melletti kiállása az Európai Tanács ülésein.
- Ennek ellenére 2017-ben elfogadásra került az új oktatási kerettörvény, amelynek problematikája egészen napjainkig érzékelhető.
- Azóta Ukrajna nem hajlandó érdemi párbeszédet folytatni a kérdéskörben, ehelyett szociális média csatornákon történik az üzengetés Magyarország felé.

Javaslatok magyar szemszögből a jövőt illetően:

- A történelem is számtalanszor rámutatott ezerszer több oka van a két országnak jó kapcsolatot ápolni, mint egymás ellen fordulni. Mind kemény gazdasági, mind kulturális, mind sorstárs aspektusból.
- Az elmúlt 30 évben számos kommunikációs csatorna kihasználatlanul maradt az ukrán-magyar konfliktusok kezelésében – Kisebbségi és Gazdasági VB, tárcaszintű munkabizottságok – ezek újraindítása jó megoldás a kapcsolatok élénkítése érdekében.
- A kétoldalú kapcsolatokban uralkodó feszültség feloldásához csak a párbeszéd vezethet, melynek viszont tartalmasnak és eredményesnek kell lennie. A párbeszédnek számos kétoldalú egyezményeinkben már a 90-es évek elejétől rögzített - mechanizmusa létezik, amelyek nincsenek kimerítve.
- Kiemelt aspektus továbbá, hogy a párbeszéd során született megállapodások végre legyenek hajtvva - ehhez az ukrán partner részéről is szükség van politikai elhivatottságra és az elért megállapodások komoly utókövetésére.
- Fontos lenne, hogy Ukrajna a kisebbséget ne nehézségként, hanem erősségként kezelje.
- Az egyoldalú sajtóvélemény javítása, főleg ukrán oldalról.

FELHASZNÁLT FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

1. Ambrus N. 2019. *Az ukrán nyelvpolitika fejlődése és átalakulása 1991-től napjainkig – különös tekintettel a kárpátaljai magyarságra.* In: Magyarok Jogvédelme a Kárpát-Medencében, 2019. Szerk: Dabis Attila. Kisebbségi Jogvédő Intézet, Budapest. p.11-58.
2. Бабиниць І.І.. Становлення українсько-угорських відносин на початку 90-х років ХХ століття.- Ужгород: Науковий вісник «УЖНУ»,Серія «Історія» №7,2002- 89-94 ст.
3. Beregszászi A. – Csernicskó I. 2020: Nyelvpolitika: harc a hatalomért (az ukrán államnyelvi törvény apropóján). In Magyar nyelv, 116 éve.
4. Bernek Á. 2018. Hazánk keleti nyitás politikája és a 21. századi geopolitikai stratégiák összefüggései. In: Külügyi Szemle, 2018. nyár. Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest. p.122-144.
5. Bocskor A. 2012., „Alapelvek az ukrán magyarság kép kérdéséhez és a magyar múlt ukrán megítélése 1991- 2011”
6. Bocskor A. 2014. Kulturdiplomácia és nemzetkép A magyar-ukrán diplomáciai és kultúrdiplomáciai kapcsolatok jellemzői. In: Acta Beregsasiensis, XIII. évf., 2014/ 126-155. old.
7. Czimre K. 2009: *Euroregionális fejlődés az EU csatlakozás küszöbén – különös tekintettel Magyarországra eurorégióira .-* Nyíregyháza:Acta Geographica 25-50 old.
8. Csernicskó I. – Fedinec Cs. 2016: Four Language Laws of Ukraine. International Journal on Minority and Group Rights 23: 560–582
9. Csernicskó I. - Hires-László K.- Karmacs Z. - Márku A. - Máté R.- Tóth - Orosz E. 2020. *Tévút az ukrán nyelvpolitikában. Beregszász , 24- 39o.*
10. Csernicskó I. – Tóth M. 2021. *A kárpátaljai magyar közösség nemzetiségi és nyelvi jogai. Kárpát-medencei magyar kisebbségjogi kalauz.* Kiadja a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.

11. Csernicskó I. 2016. *Nyelvpolitika a háborús Ukrajnában*. Autdor-Shark, Ungvár, 29. o.
12. Csernicskó, I. 2011. *Narancsos kacska: a narancsos forradalom nyelvi ideológiája*. In: Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban : a 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai. Tinta Könyvkiadó; II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete, Beregszász; Budapest, pp. 193-203.
13. Dmitro T. 2006. *Magyar-ukrán közös múlt és jelen*. Az ukrán-magyar államközi kapcsolatok kialakulásának sajátossága, - Kijev: Nemzetközi tudományos Akadémia Történettudomány Intézet, 222-223 old.
14. Dr. Kovács D. 1999. *Kárpátok Eurorégió: a nemzetközi együttműködés új farmája. Kárpátok Eurorégió kialakulásának következményei*. Gazdasági és Társadalomtudományi Kar Agrárszociológia Tanszék, Gödöllő, 21. o.
15. Dubka Gy. 2004. *Autonómia törekvések Kárpátaljan*. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest
16. Fedinec Cs. – Csernicskó I. 2017. Language Policy and National Feeling in Context Ukraine's Euromaidan, 2014–2016. Central European Papers V/1: 81–100.
17. Fedinec Cs. - Font M. - Szakál I. - Varga B. 2021.: *Ukrajna története: régiók, identitás, államiság*. Társadalomtudományi Kutatóközpont, Gondolat Kiadó, Budapest.
18. Fedinec Cs. – Halász I. – Tóth M. 2016. *A független Ukrajna. Államépítés, alkotmányozás és elsüllyesztett kincsek*. Kalligram kiadó, Budapest. p. 31-43.
19. Fedinec Cs. 2012. *Ukrajna helye Európában és magyar-ukrán kapcsolatok két évtizede*. In: Külügyi Szemle 2012_04_ főrész.
20. Feischmind M. 2013. *Populáris emlékezetpolitikák és az újnacionalizmus: a Trianon-kultusz társadalmi alapjai*.

21. Földrajzi világtlasz – Cartographia Kft., Budapest 2016., 225 o.
22. Grin François 2003. Language Policy Evaluation and the European Charter for Regional or Minority Languages. Palgrave Macmillan. Basingstoke.
23. Igor D. 2021. *Ukrajna – politikai gazdasági elemzés*. In: Világgazdasági körkép. Szerk.: Francois Bost. Pallas Athéné Könyvkiadó, Budapest, 2021. p.255-257.
24. Illár K. 2011. *Magyar- Ukrán Közös múlt és jelen: összekötő és elválasztó „fehér foltok”*.// Magyarország külpolitikája a rendszerváltástól napjainkig. (Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Nemzetközi Tudományos Konferencia anyag 2010.február 26),- Beregszász-Ungvár:KMMI-Index Kiadó, 2011. 107-110 old.
25. Izsák T. 2007. *Ukrajna természetföldrajza*. Rákóczi-füzetek. Poliprint, Ungvár
26. Leonyid K. 2008. A nemzetgazdaság kialakulásának lépései 1994-2004 között. Libigy, Kijev, 2008. p.56-72.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Kuchma_Leonid/Kroky_stanovlennia_natsiona_lnoi_ekonomiky_1994-2004_roky.pdf?PHPSESSID=hh3trvbkvrag38d29657fkj9v0 (letöltés ideje:2023).
27. Molnár J. – Molnár D. I. 2002. *A kárpátaljai magyarság népességföldrajzi viszonyai*. Internetes publikáció In: <http://www.hhrf.org/kmtf/index1.htm> (letöltés ideje 2021).
28. Páldi A. 1996. Egyre távolabb Moszkvától. Egy diplomata kijevi emlékei 1986–1992. Budapest: Belvárosi Könyvkiadó, 254. o.
29. Світлана Г., Олександр В., Леонід К.: Національної економіка 1994-2004 роки.Доповіді та виступи презедента України.Оцінійні документи.Україна відкрита до співробітництва.-Київ: Лебідь,2008-85-95 ст.

30. The European Grouping of Territorial Cooperation (EGTC): *New Spaces and Contracts for European Integration?*, Spinacci, Gianluca – Vara-Arribas, Gracia: Eipascope 2009- 15. o.
31. Torna E. 1998. Magyar Külpolitikai Évkönyv. A Magyar Köztársaság nemzetközi kapcsolatának és külpolitikái tevékenységének dokumentumai - 1998.– Budapest: Külügyminisztérium, Dokumentációs Főosztály, 125–228 old
32. Turi, Joseph-G. 1994. *Typology of language legislation*. In: *Skutnabb-Kangas, Tove – Phillipson, Robert eds., Linguistic human rights. Overcoming linguistic discrimination*. Mouton, Berlin. 111–119.

Törvények, rendeletek

33. Az 1921. évi XXXIII. törvénycikk. A trianoni békeszerződés teljes szövege. (<https://www.magyarkollegium.hu/pdf/trianon4.pdf> - letöltés ideje 2023).
34. Határozat 2018 - Ukrajna Alkotmánybíróságának határozata Ukrajna 57 parlamenti képviselőjének az Ukrajna Alkotmányának való megfelelésről (alkotmányosság) szóló, 2018. február 28-i 2-p/2018. számú, "Az állami nyelvpolitika alapelveiről" szóló ukrán törvény alkotmányjogi beadványa ügyében./ Рішення 2018 – Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики» від 28. 02. 2018 р. № 2- p/2018. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-18>) (letöltés ideje 2022).
35. Ukrajna alkotmánya./ Конституція України. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>) (letöltés 2023).

36. Ukrajna Állami Adószolgálat - Ukrajna törvényei/ Державна податкова служба України - Закони України (<https://tax.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/zakoni-ukraini/>) (letöltés ideje 2022).
37. Ukrajna törvénye "Az oktatásról" (2017) / Закон України «Про освіту» (2017)(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text.>) (letöltés ideje 2023).
38. Ukrajna Törvényei. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index/>) (letöltés ideje 2023).
39. Vélemény 2017 – Vélemény a 2017. szeptember 5-i oktatási törvénynek az államnyelv, a kisebbségi és más nyelvek oktatásban való használatára vonatkozó rendelkezéseiről. Elfogadta a Velencei Bizottság a 113. plenáris ülésén (2017. december 8-9.). Strasbourg (Fr), 2017. dec. 11. 25 p. (letöltés ideje 2022).
40. Vélemény 2019 – Vélemény az ukrán nyelv mint államnyelv működésének támogatásáról szóló törvényről. CDL-AD(2019)032. 960/2019. számú vélemény. Strasbourg, 2019. december 9. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/pdf=CDL-AD\(2019\)032-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/pdf=CDL-AD(2019)032-e) (letöltés ideje 2022).

Internetes forrás:

41. 1995. évi XLV. törvény a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédság és az együttműködés alapjairól Kijevben, az 1991. évi december hó 6. napján aláírt Szerződés kihirdetéséről (<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500045.tv> (letöltés ideje 2023).
42. 2001-es ukrajnai népszámlálási adatok/ Всеукраїнський перепис населення 2001 (<https://2001.ukrcensus.gov.ua/>) (letöltés ideje 2023.)
43. Általános információk az ukrán VB-ről // <https://egtc.kormany.hu/magyar-ukran-vb>

44. Antal- kormány külpolitikája. A rendszerváltást követő forduló pont a magyar külpolitikában. <http://antall25.hu/antall-kormany-kulpolitikaja> (letöltés ideje 2021).
45. Az Egyesült Nemzetek Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája/ United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) Data Center: https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en (letöltés ideje 2023.)
46. Európai Területi Társulás// <https://egtc.kormany.hu/> (letöltés ideje 2023).
47. Külgazdasági és Külügyminisztérium – Kormányfői és Külügyminiszteri találkozók <https://www.parlament.hu/irom40/01045/01045-0001.pdf> (letöltés ideje 2023).
48. Külügyi, Nemzetközösségi és Fejlesztési Hivatal/ Foreign, Commonwealth & Development Office (<https://www.gov.uk/government/organisations/foreign-commonwealth-development-office>) (letöltés ideje: 2023).
49. Magyarország csatlakozási folyamata az Európai Unióhoz. Magyarország Kormánya. Külügyi Minisztérium. Dokumentumok. Beszédék.// http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/E503986B-011E-4D3A-9E49-26E66ACAA852/0/Hiperlink1_hun.pdf (letöltés ideje 2023).
50. Magyarország Kijevi Nagykövetsége - Ukrajna és Magyarország közötti együttműködése (<https://hungary.mfa.gov.ua/hu/partnership>) (letöltés ideje 2023).
51. Magyarország Konzulátusa Beregszász – Kishatárforgalmi engedély: <https://beregszasz.mfa.gov.hu/page/kishatarforgalmi-engedely> (letöltés ideje 2023).
52. „Memorandum az Ukrajnának a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozásáról szóló szerződéshez való csatlakozásával kapcsolatos biztonsági biztosítékokról”/ "Memorandum on security assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation

- of Nuclear Weapons” (<https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280401fbb>) (letöltés ideje 2023).
53. Nemzetközi Valutaalap – Ukrajna/ International Monetary Fund – Ukraine – Macroeconomic and Financial Data: <https://data.imf.org/?sk=85b51b5a-b74f-473a-be16-49f1786949b3> (letöltés ideje: 2023).
54. Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén (<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500045.tv>) (letöltés ideje 2023).
55. Ukrajna és Magyar Köztársaság közötti viszonyok alapjairól szóló Nyilatkozat Nyilatkozatok, szerződések, dokumentumok Magyarország Külügyminisztériuma elektronikus könyvtára. http://bgazrt.hu/_files/NPKI/oktatas/Magyar-ukr%C3%A1n%20alapszerz%C5%91d%C3%A9s.pdf (letöltés ideje 2023).
56. Ukrajna és Magyarország Külügyminisztériumai közötti együttműködésről szóló Jegyzőkönyv // Bilaterális szerződések, dokumentumok // Magyarország Kormánya. Külügyi Minisztérium. Dokumentumok. Beszéddek. // http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/E503986B-011E-4D3A-9E49-26E66ACAA852/0/Hiperlink1_hun.pdf (letöltés ideje 2023).
57. Ukrajna Magyarországi Nagykövetsége <https://hungary.mfa.gov.ua/hu/partnership/263-istorija-dvostoronnih-vidnosin> (letöltés ideje 2023).
58. Világbank statisztikái: <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/> (letöltés ideje 2023).
59. Vízumpolitika: a Tanács rendeletet fogadott el az ukrán állampolgárok vízumentességéről (<https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2017/05/11/visa-liberalisation-ukraine/>) (letöltés ideje: 2023).

Folyóiratok, cikkek:

60. https://index.hu/kulfold/2020/10/09/ukran_nyelvtorveny_ukrajna_szolgaltatas_allamnyelv/ (letöltés ideje 2023).
61. <https://www.origo.hu/itthon/20191204-magyarorszag-tovabbra-is-blokkolja-ukrajna-natotagsagat.html> (letöltés ideje 2023).

Interjúalanyok

- Barta József – a Kárpátaljai Megyei Tanács volt első elnökhelyettese a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség alelnöke (2021);
- Böszörményi-Nagy Gergely – 2010-12-között a Magyar Kormány EU kommunikációs vezetője, jelenleg az innovációért felelős Desing Terminal tulajdonosa (2022);
- Buhajka József – Magyarország Ungvári Főkonzulátusának főkonzulja (2015. szeptember – 2021. június) (2021);
- dr. Fodor Gyula – a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola nemzetközi kapcsolatokért felelős rektorhelyettese (2021);
- dr. Grezsa István – a Kárpátalja fejlesztéséért és a Kárpát-medencei óvodafejlesztési programért felelős miniszteri biztos (2020. július 1. napjától 2022. június 30-ig) (2022);
- Petruska István – Kárpátaljai Megyei Állami Adminisztráció helyettes vezetője (2020. december - 2022. február) (2021);
- Tóth Miklós Beregszászi járás képviselője (2021).

A 2023-ban készült – célzottan a szakdolgozatom értető kérdéseket tartalmazó – interjúalanyok névsora:

- Bacskai József – Magyarország Ungvári Főkonzulátusának főkonzulja (2023);
- Dobsa István – a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Ifjúsági Szervezetének elnöke (2023);
- Dr. Brenzovics László – politikus, volt parlamenti képviselő, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elnöke (2023);

- Dr. Gyebnár István – Magyarország Beregszászi Konzulátusának elsőbeosztott konzulja (2023);
- Dr. Tóth Mihály – alkotmányjogász, volt parlamenti képviselő, az UMDSZ tiszteletbeli elnöke (2023);
- Márfi Krisztina – Kelet-európai kapcsolatok Főosztályának főosztályvezetője (2023).
- Stifter Ádám – keleti kapcsolatok fejlesztéséért felelős helyettes államtitkár (2023).

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

ECRML1999 – Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, 1992 р.»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1350-14>

ECRML2003 – Закон України «Про ратифікацію європейської хартії регіональних мов або мов меншин.»

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/802-15>

LL1989 – Закон України «Про мови в Українській РСР».

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/8312-11>

LL2012 – Закон України «Про засади державної мовної політики».

<https://zakon.rada.gov.ua/go/5029-17>

SLL2019 – Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet - Kérdések²

1. Hogyan jellemezné, a magyar-ukrán államközi kapcsolatok kezdetét? Ukrajna függetlenségének folyamata és a függetlenségének első éveit hogyan befolyásolták a kárpátaljai magyarok helyzetét a két ország bilaterális kapcsolatában?
2. A meglátása szerint milyen volt az ukrán politikai és kulturális hozzáállás Magyarország felé 2004-2014 között, 10 év leforgása alatt?
3. Az alábbiak közül melyik időszakot tartja a két ország diplomáciai kapcsolatában a legkedvezőbbnek. És miért?

Leonyid Kravcsuk elnöksége	Leonyid Kucsma elnöksége	Viktor Juscsenko elnöksége	Viktor Janukovics elnöksége	Petro Porosenko elnöksége	Volodimir Zelenszkij elnökségének kezdete
[1990] 1991-1994	1994 – 2005	2005 – 2010	2010 - 2014	2014 – 2019	2019-től

4. A fentiek közül melyik időszakot tartja a két ország diplomáciai kapcsolatában a legnehezebbnek? És miért?
5. Meglátása szerint 1991-től 2019-ig között mely államközi, gazdasági és kulturális események voltak kiemelkedően fontosak a két állam kapcsolatában?
6. Meglátása szerint mely támogatás/segítségnyújtás volt példaértékű Magyarország részéről akár kárpátaljai vagy összukrajnai szinten az 2010-től 2019-ig (az Orbán-kormány ideje alatt)?

² A prominens személyek (interjúalanyok) megegyező kérdéssorozatot kapnak.

7. Tevékenysége során melyek voltak azok a gazdasági, kulturális, politikai lépések, amelyek hozzájárultak a magyar-ukrán bilaterális kapcsolat elmélyítéséhez?
8. 1991-től 2010-ig hogyan jellemezné a két ország kapcsolatát?
Magyarország Kormánya hogyan viszonyult az ukrán félhez?
9. 2010-től az Második Orbán-kormány idejétől fogva, hogyan jellemezné a két ország kapcsolatát? Magyarország hogyan viszonyul az ukrán félhez?
10. Véleménye alapján hogyan lehet két ország között dinamikusan működő államközi kapcsolatokat létrehozni / hosszútávon fenntartani?
11. Milyen pozitívum származna a két ország bilaterális kapcsolatának megerősödésével a jövőre nézve?

ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. **ábra.** *Magyarország és Ukrajna földrajzi elhelyezkedése*.....**10.**
2. **ábra.** *A kisebbségi nyelvek anyanyelvi beszélőinek száma Ukrajnában a 2001-es census adatai alapján***36.**
3. **ábra.** *Az ukrán – magyar kapcsolatok egyensúlyának alakulása 1991-től 2019-ig*.....**46.**

1. **táblázat.** *Ukrajna és Magyarország vezetői 1990-től 2010-ig*.....**20.**
2. **táblázat.** *Viktor Janukovics elnökségi ideje alatt zajló magasszintű látogatások*.....**26.**

KÖSZÖNÖTNYILVÁNÍTÁS

A szakdolgozatom írása során több személy segítette előrehaladásomat, lehetőséget, szakmai alapot teremtve munkásságomnak. Elsősorban köszönettel tartozom a támogatásért és bizalomért a témavezető tanáromnak Daruda Zsuzsannának az Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán-Magyar Oktatási-Tudományos Intézet adjunktusának. Köszönöm az összes oktatónak, aki 5 év alatt hozzájárult szakmai tudásával a fejlődésemhez.

A tudományos tevékenységem elősegítését köszönöm a mélyinterjúk prominens személyeknek, akik idejüket nem sajnálva osztották meg velem gondolataikat, véleményeiket és hasznos tapasztalataikat.

Köszönettel tartozom a családomnak, mivel a szakdolgozatom megírásakor fő támaszpontjaim voltak, segítették és támogatták munkám sikerességét.